

FN:s konvention om barnets rättigheter

Tilläggsrapport – Sverige

Barnombudsmannen

Sveriges sjätte och sjunde rapportperiod

15 augusti 2022

Innehåll

Rapportens disposition följer den lista på frågor som FN:s kommitté för barnets rättigheter sammanställt.

Inledning	3
Om Barnombudsmannen	
Om rapporten	
Övergripande kommentar till Sveriges rapport	3
1. Fyra centrala områden för det fortsatta svenska barnrättsarbetet	
I. Utveckling	5
2. Åtgärder	
3. Barns rättigheter och de globala målen för hållbar utveckling	
II. Rättigheter i konventionen och de fakultativa protokollen	7
A. Allmänna åtgärder för genomförandet (artiklarna 4, 42 och 44)	7
4. Lagstiftningen	
5. Övergripande policy, strategi och koordinering	
6. Resursfördelning	
7. Datainsamling	
8. Kunskaps- och medvetandehöjning	
9. Oberoende granskning	
10. Barns rätt och företagssektorn	
B. Generella principer (art. 2, 3, 6 och 12)	11
11. Icke-diskriminering	
12. Barnets bästa	
13. Rätt till liv, överlevnad och utveckling	
14. Respekt för barnets åsikter	
C. Medborgerliga fri- och rättigheter (art. 7, 8, 13–17)	16
15. Statslöshet och nationalitet	
16. Tillgänglighet till korrekt information	
D. Våld mot barn (art. 19, 24 (3), 28 (2), 34, 37 (a) och 39)	17
17. Tortyr och annan grym eller förnedrande behandling eller bestraffning	
18. Övergrepp och försummelse	
19. Skydd mot alla former av våld och sexuell exploatering	
20. Skadliga sedvänjor	
E. Familjeförhållanden och samhällsvård (art. 5, 9–11, 18 (1) och 2, 20, 21, 25 och 27 (4))	21
21. Familjeförhållanden	
22. Barn till frihetsberövade föräldrar	
F. Barn med funktionsnedsättning	24
23. Inflytande och delaktighet	
G. Grundläggande hälsovård och välfärd (art. 6, 18 (3), 24, 26, 27 (1)–(3) och 33)	26
24. Grundläggande hälsa, inklusive mental hälsa och hälsovård	
25. Levnadsstandard	
26. Klimatförändringarnas inverkan på barnets rättigheter	
H. Utbildning, fritid och kulturaktiviteter (art. 28–31)	29
27. Utbildning	
28. Vila, fritid, rekreation och kulturella och konstnärliga aktiviteter	
I. Särskilda skyddsåtgärder (art. 22, 30, 32, 33, 35, 36, 37 (b)–(d) och 38–40)	31
29. Asylsökande barn, barn på flykt och migrerande barn	
30. Barns rättigheter inom rättsväsendet	
31. Barn som är brottsoffer och som har bevittnat brott.	
J. Fakultativt protokoll gällande människohandel, prostitution samt barnpornografi	35
32. Sexualbrott	
33. Barn som involveras i väpnade konflikter	
34–48. Statistik	
Noter	37

Inledning

Om Barnombudsmannen

Barnombudsmannen är en statlig myndighet som inrättades 1993 med uppdrag att företräda barns och ungas rättigheter och intressen utifrån FN:s konvention om barnets rättigheter, barnkonventionen. Barnombudsmannen är en oberoende statlig myndighet som, baserat på Parisprinciperna, övervakar genomförandet av konventionen i kommuner, regioner och myndigheter. Vi uppmärksammar brister i genomförandet av konventionen, föreslår ändringar av lagar och förordningar och samlar in och sprider kunskap om barns situation. I Barnombudsmannens uppdrag ingår också att bilda opinion och delta i den allmänna debatten. I vårt arbete träffar vi regelbundet barn, i synnerhet barn i utsatta situationer.

Om rapporten

Barnombudsmannen ger i sin tillägsrapport till FN:s kommitté för barnets rättigheter (barnrättskommittén) kompletterande information gällande Sveriges rapport. Detta grundar sig i vår roll som en oberoende statlig myndighet för barns rättigheter. Många barn i Sverige har idag en bättre situation än någonsin tidigare i historien. Samtidigt ökar klyftorna mellan olika grupper av barn och tillgången till utbildning, skydd och hälsovård skiljer sig åt. Nya utmaningar drabbar utsatta grupper. Att barnkonventionen har blivit nationell lag är ett viktigt steg för att barn ska kunna förverkliga sina rättigheter men genomförandet måste säkerställas. De begränsningar som gäller för tillägsrapporter till barnrättskommittén har gjort att vi valt att fokusera på svaren i den svenska regeringens rapport. Det betyder inte att andra frågor inte är av betydelse.

Övergripande kommentar till Sveriges rapport

Barnombudsmannen noterar med viss oro att det i Sveriges rapport påfallande ofta saknas svar på de konkreta frågor som barnrättskommittén ställt. Istället hänvisas till olika generella insatser och även till reglering som gällde redan före aktuell rapporteringsperiod.

Regeringen hänvisar i sitt svar återkommande till andra aktörer, däribland Barnombudsmannen, på ett sätt som kan ge intrycket att ansvaret för att säkerställa barnkonventionens genomförande kan delegeras. Barnombudsmannen vill därför understryka regeringens ansvar för att säkerställa att barnkonventionen genomförs i förhållande till samtliga artiklar i barnkonventionen. Detta gäller oavsett hur den svenska offentliga förvaltningen är organiserad. Arbete pågår inom många områden men det finns alltså stora brister främst när det gäller tillämpningen av konventionen.

1. Fyra centrala områden för det fortsatta svenska barnrättsarbetet

Sedan kommitténs förra granskning har barnkonventionen blivit svensk lag, vilket på flera vis stärkt det svenska barnrättsarbetet, inte minst genom den uppmärksamhet inkommeringen fått. Barnombudsmannen kan dock konstatera att mycket arbete kvarstår och under rapporteringsperioden har återkommande allvarliga brister uppmärksamats inom ett flertal områden som framförallt handlar om tillämpningen av barnkonventionen, men även gällande lagstiftningen.¹ Det är av stor vikt för Sveriges åtaganden och för barnkonventionens genomförande att insatser för att åtgärda dessa brister hamnar högt upp på dagordningen under kommande rapporteringsperiod. För att tydliggöra detta beskriver Barnombudsmannen här kortfattat de fyra områden där behovet av åtgärder är särskilt stort. De rekommendationer och kommentarer som Barnombudsmannen lämnar vid sakfrågorna i rapporten är knutna till dessa områden.

1 a)

Barn som rättighetsbärare och rätten att komma till tals

Barns ställning som rättighetsbärare i Sverige måste stärkas. Många beslut som påverkar barns liv fattas utan att barnet fått vara en del av processen. Ett exempel är ärenden om vårdnad, boende och umgänge, där barn enligt lag saknar partsställning och därmed inte heller har ett eget ombud i processen. Men det handlar också om frågor där barn påtagligt berörs utan att de är direkt föremål för ärendet, t.ex. vräkningsprocesser mot barnets vårdnadshavare eller övergripande beslut som exempelvis nedläggning av en skola som fattas utan att barn varit med i processen, haft möjlighet att framföra sina åsikter eller ens fått information om ärendet. Många gånger är barn dessutom utlämnade till sina vårdnadshavarens inställning till huruvida barnet ska ges möjlighet att delta i en process. Vissa barn har särskilt svårt att utkräva sina rättigheter, bland annat barn med funktionsnedsättning och

barn i samhällets vård. Regelverk kring klagomål kan ofta också vara komplicerade och barn behöver stöd och vägledning för att förstå hur och på vad de kan klaga eller till vem de kan framföra klagomålet. Myndigheter med övergripande tillsynsansvar bedriver oftast inte tillsyn i ärenden om enskilda fall utan endast övergripande tillsyn utifrån verksamhetsområden. Samtidigt finns det ingen nationell myndighet med ett särskilt uppdrag att driva enskilda ärenden som har betydelse för barnkonventionens genomförande. Det måste finnas en reell möjlighet för alla barn att utkräva sina rättigheter. (Se även bl.a. svaren på fråga 2, 11 och 21.)

1 b)

Barnkonventionen i rättstillämpningen

Barnombudsmannen kan konstatera att det ännu inte finns någon systematik i hur barnkonventionen används i rättstillämpningen i kommuner, regioner och statliga myndigheter. För att kunna genomföra barnkonventionen är det av största vikt att åtgärder vidtas för att säkerställa en adekvat tillämpning av den i enlighet med den internationella traktaträtten. Det är viktigt att använda rättsfall som vägvisare i de olika steg som ska tas i rättstillämpningen, bland annat behövs satsningar på kunskapsutveckling inom domstolarna. (Se även bl.a. svaren på frågorna 3, 4, 12 och 21.)

1 c)

Barnkonsekvensanalyser och prövning av barns bästa

Såväl barnkonventionsutredningen som Barnombudsmannen har påtalat behovet av att varje beslut som rör barn, från beslut i enskilda fall till nationella beslut kring exempelvis lagstiftning, måste föregås av en prövning av barnets bästa, men det finns stora brister på området. Barnombudsmannen är bekymrad över att arbetet med implementeringen av artikel 3 går långsamt. Det svenska lagstiftningsarbetet, i synnerhet propositioner, utgör en mycket viktig källa vid rättstillämpningen. Avsaknaden av godtagbara prövningar av barnets bästa i lagstiftningsarbetet framstår som än mer allvarligt med tanke på hur rättstillämpningen sker enligt beskrivningen ovan. I det sammanhanget är även de stora brister som Barnombudsmannen uppmärksammat avseende barns rätt att komma till tals viktiga att åtgärda. (Se även svaren på bl.a. fråga 2, 4, 12 och 21.)

1 d)

Skillnader måste motverkas

Barnombudsmannen har återkommande påpekat stora skillnader i barns tillgång till sina rättigheter enligt barnkonventionen. Det gäller samtliga artiklar i konventionen, inte minst rätten att komma till tals, rätten till stöd och skydd, rätten till hälsa och utveckling samt rätten till utbildning. Det finns t ex skillnader utifrån vilken kommun eller region barnet bor i. Det kan exempelvis handla om längd på vårdköer, utbud av sociala insatser, skillnader i värderingen av barnets situation i samband med orosanmälningar eller tillgång till trygghet och kvalitet i utbildningen. Orsakerna till skillnaderna varierar, det kan handla om kommunernas och regionernas olika ekonomiska och geografiska förutsättningar eller skillnader i kunskapsnivå och politisk vilja hos beslutsfattare. Även barnets personliga förhållanden spelar roll. Barn som tillhör särskilt utsatta grupper, exempelvis barn med funktionsnedsättning, unga HBTQI-personer, barn med annan etnisk bakgrund eller barn i socioekonomiskt utsatta områden, har generellt sett betydligt sämre tillgång till sina rättigheter än andra barn. Oavsett skälen bakom de stora skillnaderna är dessa oacceptabla och Sverige måste vidta kraftfulla åtgärder. Barnombudsmannen erinrar här om regeringens ansvar för säkerställande av barnkonventionens genomförande för alla barn i Sverige oavsett hur den offentliga sektorn organiserats. (Se även svaren på bl.a. fråga 7 och 11.)

I. Utveckling

2. Åtgärder

2 a)

Barnombudsmannen samlar, inom ramen för ett regeringsuppdrag, in domar från högsta instanser där barnkonventionen uttryckligen nämns i domen. Barnombudsmannen konstaterar att det ännu inte verkar finnas någon systematik hos de högsta instanserna att tillämpa barnkonventionen. Det varierar stort om till exempel barnkonventionen överhuvudtaget nämns och huruvida en barnkonsekvensanalys och en prövning av barnets bästa har genomförts eller inte. Även kvaliteten på resonemangen utifrån barnkonventionen varierar.

Barnombudsmannen menar att tolkning och tillämpning av barnkonventionen i rättstillämpningen kräver uttalade strategier och fördjupad kunskap. Domstolsverket har dock inte, vad Barnombudsmannen känner till, erhållit något uppdrag från regeringen när det gäller tillämpning av barnkonventionen.

Regeringen måste säkerställa att rättsväsendet har den kunskap och de verktyg som krävs för att barnkonventionen ska tillämpas adekvat och i enlighet med den internationella traktaträtten. Domstolarnas utredningsansvar behöver förtydligas och det bör framgå vad som behövs för att ett beslutsunderlag ska anses vara tillräckligt – särskilt då det handlar om att bedöma barnets bästa, men även när det gäller andra delar av konventionen. Regeringen bör utreda hur utredningsansvaret kan förtydligas för att stärka barnets rättigheter, exempelvis genom att göra sakkunniga utlåtanden från expertis inom våld mot barn obligatoriska i ärenden där uppgifter om våld förekommer.

Regeringen bör också överväga att införa specialiserade domstolar, avdelningar eller domare för ärenden som rör barn. Det skulle säkerställa kompetens kring hur barnkonventionen ska tillämpas i de ärenden som rör barn. Vid ett sådant övervägande är det dock viktigt att understryka att övriga domstolar fortsatt är skyldiga att tillämpa barnkonventionen. *(Se även svaret på fråga 4 och 31.)*

- **Sverige måste säkerställa fullt genomslag för barnkonventionen i den svenska rättstillämpningen.**

Ny myndighet för mänskliga rättigheter – men ingen myndighet som kan driva enskilda ärenden

Barnombudsmannen välkomnar inrättandet av det nya institutet för mänskliga rättigheter men konstaterar samtidigt att den nya myndigheten saknar mandat att driva enskilda ärenden. Inte heller Barnombudsmannen har fått en sådan befogenhet trots att barnrättskommittén i samband med förra rapporteringen påtalade behovet av detta.

- **Sverige bör ge en nationell myndighet mandat att driva enskilda ärenden som har betydelse för tillämpningen av barnkonventionen.**

2 b)

Barnombudsmannen har granskat barns situation i samband med covid-19-pandemin och de krisåtgärder staten vidtog.² Två saker var särskilt tydliga. Dels saknades det i princip helt barnanpassad information i samband med nationella beslut och införande av restriktioner. Dels föregicks flera restriktioner och beslut vare sig av barnkonsekvensanalyser eller prövningar av barnets bästa utifrån barnkonventionen. Beslutet att hålla förskolan och grundskolan öppen även under pandemin togs explicit med hänvisning till en bedömning av barns bästa. Däremot saknades en barnkonsekvensanalys i samband med beslutet att gymnasieundervisningen skulle ske på distans. Beslutet har haft stor påverkan på barn, inte minst barn som redan befann sig i utsatthet på olika sätt. Barnombudsmannen anser det av yttersta vikt att ovannämnda frågor ses över så att misstagen inte upprepas. Barnombudsmannen vill också understryka vikten av att regeringen noga följer upp hur restriktioner och andra nationella beslut har påverkat barn, i synnerhet särskilt utsatta grupper av barn, och skyndsamt vidtar kompensande åtgärder när sådana är påkallade. Beslutet om distansundervisning har påverkat barn negativt i olika utsträckning och det finns tydliga kopplingar till socioekonomisk bakgrund och situation.³ Det finns också anledning att granska och följa upp hur barns tillgång till stöd från socialtjänst och hälso- och sjukvård har påverkats med anledning av pandemin och vidta åtgärder.

- **Sverige måste säkerställa att den nationella krisberedskapen utgår från ett barnrättsperspektiv och organiseras samt utförs i enlighet med barnkonventionen.**
- **Sverige måste säkerställa att det finns effektiva åtgärder för att motverka den negativa påverkan samhällskriser har på utsatta av barn.**

2 c)

Barnombudsmannen har, i likhet med flera andra aktörer, under många år påtalat behovet av ett klagomålsförfarande för barn. Som tidigare nämnts (se *kommentar 2 a*) ser vi ännu inget tydligt genomslag för barnkonventionen i rättstillämpningen hos de högsta instanserna. Alla beslut som rör barn är inte heller möjliga att överklaga enligt nationell rätt. Att barn ska kunna få dessa beslut prövade baserat på rättigheterna i barnkonventionen ser Barnombudsmannen som en självklarhet.

Under framtagandet av denna rapport meddelade regeringen att en utredning tillsatts för att se över barns reella möjligheter att klaga på beslut samt frågan om en ratificering av det tredje tilläggsprotokollet.⁴

Barnombudsmannen välkomnar utredningen men vill också understryka vikten av att arbetet för barns klagomålmöjligheter inte stannar på utredningsstadiet.

Barnombudsmannen noterar också att regeringen utelämnat frågan om att ge Barnombudsmannen möjlighet att driva enskilda ärenden i direktivet till utredningen. Detta är mycket olyckligt eftersom rättstillämpningen ännu inte genomsyras av ett barnrättsperspektiv och att barns rättigheter inte alltid tillmäts den betydelse de ska ha enligt barnkonventionen. Domstolarna, i synnerhet de högsta instanserna, är avgörande för rättstillämpningen i stort och för myndighetsutövningen i kommuner, regioner och nationellt. En nationell institution med mandat att driva enskilda principiellt betydelsefulla ärenden är ett viktigt verktyg för att driva på genomförandet av barnkonventionen.

- **Sverige bör tillträda det tredje tilläggsprotokollet.**
- **Sverige måste säkerställa alla barns reella möjligheter att utkräva sina rättigheter.**
- **Sverige måste klargöra sin strategi för att inrätta en nationell klagomyndighet.**

3. Barns rättigheter och de globala målen för hållbar utveckling

Barnombudsmannen har ingenting att tillägga.

II. Rättigheter i konventionen och de fakultativa protokollen

A. Allmänna åtgärder för genomförandet (artiklarna 4, 42 och 44)

4. Lagstiftningen

4 a)

Beslutet att göra barnkonventionen till lag i Sverige växte fram mot bakgrund av att man såg brister i tillämpningen.⁵ Detta problem kvarstår och det är tydligt att det behövs ytterligare insatser för att genomföra barnkonventionen. I vissa fall kan det handla om en fortsatt transformering av lagstiftningen men utöver detta behöver staten på andra sätt, exempelvis genom att via ett stärkt fokus kring barnkonsekvensanalyser i lagstiftningsarbetet fortsätta att stimulera och driva på barnkonventionens genomslagskraft. (Se även Barnombudsmannens svar på fråga 2 a.)

Sverige måste säkerställa att den svenska rättstillämpningen inte strider mot barnkonventionen.

4 b)

Regeringen besvarade kommitténs fråga om hur barnkonventionen garanterats företräde vid en eventuell lagkonflikt med ett konstaterande om att inkorporeringen av barnkonventionen inte innebär att den har företräde framför annan lag. Eventuella motstridigheter mellan konventionen och annan lagstiftning måste avgöras med hjälp av allmänna rättsliga tolkningsprinciper. Barnkonventionen har, till skillnad från den europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna, inte givits någon särskild status.

Av de allmänna rättsliga tolkningsprinciperna framgår bl.a. att lag av högre rang går före lägre, speciallag går före allmän lag och att senare stiftad lag går före äldre. Barnombudsmannen anser att det är problematiskt att de svenska allmänna rättsliga tolkningsprinciperna medger att annan lagstiftning ges företräde framför barnkonventionen. Av Wienkonventionen framgår att en stat inte kan åsidosätta konventionsförpliktelser till förmån för regleringar i den interna rättsordningen, något som även framhölls i propositionen inför inkorporeringen.⁶

Beslutet att inkorporera barnkonventionen i den svenska rätten fattades mot bakgrund av att barnkonventionen inte fått tillräckligt genomslag i rättstillämpningen. Barnombudsmannen har i tidigare svar beskrivit domstolarnas roll och behov av utveckling (se svar under 2 a och 4 a). Det är Barnombudsmannens uppfattning att barnkonventionen, när den strider mot övrig nationell lagstiftning, ska ges företräde.

• Sverige måste säkerställa att barnkonventionen ges företräde vid eventuell konflikt med annan lag och att barnkonventionen tillämpas i enlighet med den internationella traktaträtten.

4 c)

Det svenska lagstiftningsarbetet utgår ofta från en statlig utredning som regeringen tillsatt. Därefter skrivs en proposition fram med analys, lagförslag och motivering till lagförslagen. Såväl de statliga utredningarna som lagförslagen skickas på remiss till exempelvis myndigheter, kommuner och domstolar. I rättstillämpningen i svenska domstolar är dessa förarbeten en mycket viktig källa för tolkning av lagar och bestämmelser.

Barnombudsmannen har i sitt remissarbete återkommande sett stora brister i barnkonsekvensanalyserna. I många fall saknas sådana helt,⁷ i andra fall finns en redogörelse för barnkonventionen och relevanta bestämmelser med men utan tydlig koppling till de lagförslag som sedan framläggs och utan en fördjupad analys. För att säkerställa barnkonventionens genomslag i svensk rätt behöver arbetet med barnkonsekvensanalyser både fördjupas och tydligare kopplas till det sakområde lagstiftningsarbetet avser. Detta för att ge beslutsfattare tydlig vägledning i hur nya bestämmelser ska tolkas i enlighet med konventionen. Arbetet med barnkonsekvensanalyser i lagstiftningsarbetet behöver systematiseras och mekanismer för uppföljning behöver inrättas. Av barnkonventionen följer att varje lagstiftningsinitiativ, där barn berörs, ska föregås av en barnkonsekvensanalys. Det är ett obligatoriskt moment. (Se även svaret på fråga 2 a och 12 a.)

• Sverige måste säkerställa att lagstiftningsarbetet systematiskt och konsekvent innehåller adekvata barnkonsekvensanalyser i enlighet med barnkonventionen.

4 d)

Det råder fortfarande stora skillnader över landet avseende barns tillgång till sina rättigheter. Det gäller exempelvis tillgången till en god och likvärdig skola, åtkomst till hälso- och sjukvård och rätten till goda levnadsvillkor som en trygg bostad. Stora skillnader finns också i fråga om prövningar av barns bästa och barns möjlighet till delaktighet.⁸ Regeringen har nämnt initiativ till kunskapslyft inom statliga myndigheter, kommuner och regioner vilket

Barnombudsmannen välkomnat. Barnombudsmannen har rekommenderat fortsatt samarbete och stöd åt de myndigheter som tidigare medverkat.

Barnombudsmannen anser att lagstiftningen behöver skärpas och krav införas på att kommuner inför beslut alltid ska genomföra en barnkonsekvensanalys – på samma sätt som regeringen ska göra vid nationella beslut. Kommunerna kan till stor del oberoende välja vilka insatser de ska erbjuda, exempelvis specifika stödprogram riktade mot vissa grupper som familjer i otrygga boendesituationer, vilket skapar omotiverad stor ojämlikhet. Socialtjänsten och hälso- och sjukvårdens regelverk bör ses över så att implementeringen av barnkonventionen sker likvärdigt.

- **Sverige måste säkerställa att prövningar av barnets bästa genomförs inför kommunala och regionala beslut. Socialtjänsten och hälso- och sjukvårdens regelverk bör ses över så att implementeringen av barnkonventionen sker likvärdigt över hela landet.**

5. Övergripande policy, strategi och koordinering

5 a)

2010 antog riksdagen "Strategi för att stärka barnets rättigheter i Sverige". Strategin omfattar nio punkter som barnrättsarbetet i Sverige ska utgå ifrån. Strategin har dock inget slutdatum, ingen konkret handlingsplan och den saknar tydligt uppföljningssystem. Strategin har aldrig uppdaterats trots att flera stora förändringar skett, som inkorporeringen av barnkonventionen. Barnombudsmannen önskar att regeringen följer upp strategin och tillser att den hålls levande och relevant.

- **Sverige måste redogöra för hur det strategiska arbetet för att säkerställa av genomförandet av barnkonventionen fortlöper.**

5 b)

Regeringen har i sitt svar hänvisat till socialtjänstlagen, samt till inspektionen för vård och omsorg (IVO). IVO har emellertid inte till uppgift att övervaka likvärdigheten i implementeringen av barnkonventionen, även om IVO inom ramen för sitt uppdrag i viss mån skulle kunna initiera sådana granskningar. Såväl Barnombudsmannen som MR-institutet har till uppgift att bevaka och främja efterlevandet av konventioner men ingen av nämnda myndigheter har, eller ska ha, ett ansvar för säkerställandet. Med hänvisning till den omfattande olikvärdigheten i tillämpningen (se bl.a. Barnombudsmannens svar på fråga 4 d) anser Barnombudsmannen att en mekanism för säkerställande av likvärdigheten i implementeringen av barnkonventionen bör skapas.

- **Sverige måste redogöra för vilka åtgärder som vidtagits för att säkerställa att barnkonventionen genomförs i enlighet med kommitténs frågor.**

6. Resursfördelning

6 a)

Barnombudsmannen har tidigare påtalat vikten av att utgå ifrån ett barnrättsperspektiv vid såväl statligt som kommunalt budgetarbete, vilket inkluderar nedskärningar och förändringar. Särskilt fokus bör ligga på att se till så att barn som befinner sig i utsatta situationer kan få sina rättigheter tillgodosedda och att tillräckliga resurser avsätts för detta.

Sedan Barnrättskommitténs granskning 2015 har Barnombudsmannen upprepat påtalat olikvärdigheten över hela landet när det gäller barns tillgång till sina rättigheter inom samtliga rättighetsfält. Såväl regeringen som riksdagen samt kommuner och regioner behöver säkerställa, fördjupa och systematisera sitt arbete med barnrättsliga analyser kopplat till budgetarbetet.

Att det finns bristande resurser inom socialtjänsten, elevhälsan samt inom den psykiatriska barn- och ungdomsvården har blivit extra tydligt under pandemin. Ekonomiska satsningar måste göras och de måste baseras på väl genomförda barnkonsekvensanalyser för att säkerställa att de åtgärder som genomförs är i enlighet med barnkonventionen och att likvärdighet uppnås.

- **Sverige måste säkerställa att barnkonventionens genomförande sker likvärdigt över landet oavsett kommunala eller regionala ekonomiska förutsättningar.**

6 b)

Barnombudsmannen välkomnar regeringens initiativ.

6 c)

Barnombudsmannen har ingenting att tillägga. (Se även svar på fråga 2 b.)

7. Datainsamling

Den statistik som regeringen redogör för i sin rapport fokuserar till stor del på enskilda separata åtgärder och väldigt lite på generell statistik gällande förebyggande insatser. Vidare saknas vissa perspektiv helt, t.ex. det socioekonomiska.

Även andra grupper av barn är fortfarande osynliga i statistiken. Det gäller bl.a. statistik kopplat till rasism, HBTQI och funktionsnedsättning men också exempelvis gällande barn som vistas i landet utan dokumentation och barn som varit utsatta för övergrepp. Regeringen behöver skyndsamt vidta åtgärder som säkerställer tillgång till all data som behövs för att genomföra barnkonventionen. Grupper av barn som löper extra stor risk att inte få sina rättigheter tillgodosedda behöver bli synliga i all form av statistik.

Redan i samband med Barnrättskommitténs granskning 2015 betonade Barnombudsmannen vikten av god kunskap om barns levnadsvillkor på olika institutionella nivåer som en förutsättning för att kunna vidta lämpliga åtgärder och fatta rätt beslut som rör barn. För uppföljning av barns levnadsvillkor över tid behöver datainsamling och kartläggningar också göras återkommande. Korrekt och relevant kunskap samt kartläggning är alltid utgångspunkten för väl utformade strategier och åtgärder. Regeringen hänvisar ofta till andra aktörer som exempelvis kommuner och myndigheter. Barnombudsmannen vill här understryka att det är staten, och ytterst regeringen, som ansvarar för att relevant och korrekt statistik förs kring alla de frågor och fält som kan ha en påverkan på barns rättigheter. (Se även svar på fråga 11 b.)

- **Sverige måste säkerställa att det regelbundet samlas in tillräcklig statistik om levnadsförhållandena för utsatta grupper av barn.**

8. Kunskaps- och medvetandehöjning

Det finns behov av ytterligare insatser för att förbättra kunskaperna om hur barnkonventionen genomförs praktiskt och särskilt avseende de grundläggande principerna med ett fokus på artikel 2, 3 och 12. Regeringen behöver fortsätta att avsätta resurser och vidta åtgärder för att sprida kunskapen om barnkonventionen och dess tillämpning. En särskild satsning bör göras gentemot domstolsväsendet för att öka barnkonventionens genomslagskraft i den svenska rättstillämpningen (se svaret på fråga 2 a).

Barnombudsmannen har tidigare påtalat att kunskap om barnkonventionen och dess tillämpning borde ingå som obligatoriska moment i utbildningar för yrkesgrupper som kommer i kontakt med barn. Detta behov kvarstår.

Det finns fortfarande ett behov av insatser när det gäller barnanpassad information kopplat till olika sakområden. Det gäller inte minst för barn som befinner sig i utsatta situationer, exempelvis barn inom sociala barnavården eller inom hälso- och sjukvården. Behovet av barnanpassad information blev också tydligt under covid-19-pandemin (se svaret på fråga 2 b).

- **Sverige måste säkerställa kunskapsutvecklingen kring tillämpningen av barnkonventionen, i synnerhet inom verksamhetsområden som särskilt rör barn.**

9. Oberoende granskning

Vare sig Barnombudsmannen eller någon annan myndighet har fått mandat eller befogenhet att handlägga enskilda ärenden kopplat till barnkonventionen (se svar under fråga 2 a).

Barnombudsmannens oberoende

Barnombudsmannens kostnader har stigit markant till följd av olika regeringsbeslut som reglerar statliga myndigheters administration och hur ökade pensionsavsättningar ska finansieras. Barnombudsmannen ifrågasätter inte besluten i sig, men effekten är, konkret, att ungefär en tredjedel av det totala årliga anslaget går till administrativa kostnader som myndigheten överhuvudtaget inte kan påverka.

Regeringens strategi för att mildra effekterna har varit att använda öronmärkta pengar kopplade till olika specifika regeringsuppdrag. Utvecklingen är oroande och påverkar i förlängningen Barnombudsmannens roll och funktion som oberoende ombudsman då förmågan att arbeta strategiskt, självständigt och långsiktigt minskar.

Oavsett regeringens prioriteringar måste Barnombudsmannen kunna ta initiativ till att utreda, kartlägga, göra djupanalyser och bevaka där det finns behov av insatser för att främja eller följa konventionen. Utifrån nuvarande budgetförhållanden och ekonomiska förutsättningar är detta endast möjligt i mycket begränsad omfattning.

Av Parisprinciperna följer att nationella institutioner för mänskliga rättigheter ska ha en infrastruktur som är anpassad för att de ska kunna genomföra sin verksamhet effektivt. Det är särskilt viktigt att säkerställa tillräcklig finansiering. Finansieringen bör göra det möjligt för institutionen att vara oberoende av regeringen och inte omfattas av finansiell kontroll som kan påverka dess oberoende. En stabil finansiering är en grundläggande förutsättning för oberoende.

- **Sverige måste säkerställa att Barnombudsmannen har tillräckliga resurser för att utföra sitt uppdrag som oberoende ombudsman.**

10. Barns rätt och företagssektorn

10 a)

Barnombudsmannen har ingenting att tillägga.

B. Generella principer (art. 2, 3, 6 och 12)

11. Icke-diskriminering

11 a)

Barnombudsmannen har ingenting att tillägga.

11 b)

Barnombudsmannen har återkommande påtalat brister i likvärdigheten när det gäller tillgången till de rättigheter som barnkonventionen ger. Många beslut som rör barn, och därmed också genomförandet av barnkonventionen, tas i regioner och kommuner. Barnombudsmannen vill understryka att det är regeringen som ansvarar för säkerställandet av barnkonventionen i hela landet, oavsett hur den offentliga förvaltningen är organiserad. Regeringen behöver säkerställa att alla kommuner och regioner har kapacitet att genomföra barnkonventionen utan åtskillnad av något slag.

Som Barnombudsmannen tidigare lyft (*se svaret på fråga 7*) finns brister avseende datainsamling och statistik för särskilt utsatta grupper. Tillgång till detaljerad, återkommande och relevant statistik är en förutsättning för att kunna hitta såväl orsaker som adekvata lösningar på samhällsproblem. Detta gäller inte minst frågor kopplade till diskriminering.

När det gäller barns utsatthet finns emellertid, utöver detaljerad statistik, också ett stort behov av kunskapsför djupning i Sverige.⁹ Det bedrivs mycket lite forskning i landet kring riskfaktorer kopplade till särskilt utsatta grupper av barn (*se svaret på fråga 7*). Direkta samband mellan orsaker och verkan går inte att utläsa vid en ytlig genomgång. Negativa synergieffekter och orsakssamband behöver studeras i grunden för att de åtgärder och insatser som beslutas ska få önskad effekt. Hösten 2021 publicerade Barnombudsmannen en rapport om barns och ungas utsatthet för rasism.¹⁰ Dialoger fördes med barn och unga som bor i socioekonomiskt utsatta områden. Många av barnen lyfte segregationen och bostadssituationen som ett stort problem. Även arbetslöshet hos föräldrar, oro inför den egna framtiden samt otrygghet och brister i skolan beskrevs som viktiga faktorer för diskriminering och rasism. 2018 publicerade Skolverket en rapport om familjebakgrundens betydelse för skolresultaten och skillnader mellan skolor.¹¹ Av rapporten framgår att barns socioekonomiska bakgrund under de senaste två decennierna haft ökad betydelse för skolresultaten, samt att skolsegregationen under samma period har ökat precis som skillnaden i skolresultat mellan skolor.

Studier har också visat att barns rätt till skydd från våld och omsorgsbrister i hemmet varierar över landet. I särskilt utsatta områden har socialnämnderna en betydligt mer pressad arbetssituation och riskerar därmed tvingas prioritera hårdare bland ärendena. Kommuner med hög arbetslöshet och hög andel utsatta områden har ofta också en mer ansträngd ekonomi. Studier har visat att liknande hemförhållanden kan generera helt olika insatser beroende på kommun. Studierna visar också att flickor i större utsträckning än pojkar beviljas insatser samt att pojkar med utländsk bakgrund beviljas insatser i minst utsträckning. En orsak till det sistnämnda uppges vara att föräldrar i lägre utsträckning samtycker till insatser.¹²

En annan viktig faktor i arbetet mot diskriminering och socioekonomisk utsatthet är trygghet, studiero och ett väl fungerande värdegrundsarbete i skolan. Barn löper störst risk att utsättas för rasism i skolan.¹³ I den nationella planen för att förebygga och motverka rasism och hatbrott¹⁴ identifierar regeringen skolan som en nyckelinstitution för att främja en värdegrund som utgår ifrån alla människors lika värde. Även när det gäller andra utsatta grupper av barn som exempelvis unga HBTQI-personer uppges skolan vara en plats för negativa erfarenheter av diskriminering och kränkningar.¹⁵ Att arbeta med värdegrund, mänskliga rättigheter och attityder ingår i skolans demokratiuppdrag och måste få större genomslag.

Mellan 2009 och 2016 gjordes flera studier av skolsituationen för barn med funktionsnedsättning. Skolverket publicerade en nationell studie 2016 som visade på stora kvalitetsskillnader mellan olika huvudmän och skolor, att det finns för få speciallärare och stora brister hos lärare om pedagogiska konsekvenser av olika funktionsnedsättningar.¹⁶ Endast hälften av huvudmännen inkluderar ett funktionshinderperspektiv i sitt systematiska kvalitetsarbete. Av Skolinspektionens kartläggning 2009¹⁷ framkom liknande slutsatser samt att uppföljning i allt för hög grad är kopplat till individärenden. Huvudmännen måste förbättra sin systematiska och skolövergripande uppföljning av arbetet. Statistik som ger möjlighet till granskning eller uppföljning i förhållande till studieresultat saknas för barn med funktionsnedsättning. Två expertmyndigheter på området uppmanade också, genom en gemensam skrivelse¹⁸ i september 2020, regeringen att vidta åtgärder för att förbättra statistiken avseende barn med funktionsnedsättning.

Asylsökande barn omfattas inte av skolplikten. Barnombudsmannen har vid ett flertal tillfällen uppmanat regeringen att ändra på detta. Även Barnkonventionsutredningen konstaterade att undantaget från skolplikt för barn som sökt uppehållstillstånd inte är förenligt med artikel 28 i barnkonventionen.¹⁹ Skolinspektionen har tidigare uppskattat att ca två tredjedelar av de asylsökande barnen går i skolan.²⁰ Skolplikt medför inte bara att asylsökandes barns rätt till utbildning säkerställs utan gör det också möjligt att upptäcka missförhållanden.

- **Sverige måste säkerställa att den nationella statistiken alltid innehåller särskild statistik avseende särskilt utsatta grupper av barn.**
- **Sverige måste öka och fördjupa kunskapen om särskilt utsatta grupper av barn. Vidare bör finansiering för forskning inom området stärkas.**
- **Sverige måste säkerställa att barns tillgång till likvärdigt skydd mot våld och omsorgsbrister i hemmet inte är avhängigt bostadsort, kön, socioekonomisk ställning, etnisk eller annan bakgrund.**
- **Den svenska skolans demokratiuppdrag behöver stärkas. Sverige måste säkerställa alla barns likvärdiga tillgång till utbildning och möjlighet till goda studieresultat oavsett var barnet bor eller barnets personliga förutsättningar såsom exempelvis funktionsnedsättning.**
- **Sverige måste vidta åtgärder så att även asylsökande barn omfattas av skolplikten.**
- **Sverige måste redogöra för vilka åtgärder som vidtas för att säkerställa likvärdig tillämpning av barnkonventionen över landet och för att motverka segregation.**

11 c)

Oavsett vilken aktör som innehar mandat att driva enskilda ärenden enligt diskrimineringslagen (2008:567) behöver regeringen säkerställa enskilda barns reella möjlighet att klaga när deras rättigheter kränks i skolan.

Det finns flera områden och frågor där barn kan drabbas av olikvärdig behandling enligt artikel 2 i barnkonventionen utan att träffas av bestämmelserna i diskrimineringslagen. Artikel 2 avser likvärdighet för alla barn i förhållande till rättigheterna i konventionen medan diskrimineringslagen endast är tillämplig för vissa i lagen uppräknade grupper. Skillnader över landet exempelvis avseende kvalitet på utbildning, tillgång till barnanpassad information, rätt till trygg bostad och skydd från våld kopplat till faktorer såsom segregation, socioekonomisk bakgrund och kommunala (olikvärdiga) förhållanden kan inte kan angripas med hjälp av diskrimineringslagen. En grundförutsättning för att säkerställa barn dessa rättigheter är att det finns en nationell aktör med mandat att driva enskilda ärenden enligt barnkonventionen.

- **Sverige måste tillsätta en nationell instans som har mandat att driva enskilda ärenden utifrån barnkonventionen. (Se också svaret på fråga 2 a och c).**
- **Sverige måste redogöra för hur barns möjligheter att driva enskilda ärenden utifrån artikel 2 ska stärkas.**

12. Barnets bästa

Stora brister kvarstår i tillämpningen och genomförandet av barnkonventionen inom många områden. Det gäller särskilt prövningar av barnets bästa. Till och med i de fall en prövning av barnets bästa gjorts fattas påfallande ofta beslut eller avgöranden som står i strid med detta, med hänvisning till att något annat intresse anses väga tyngre. Regeringen behöver agera för en bättre och mer likvärdig tillämpning av barnkonventionen.

12 a)

Regeringen har i sin rapport hänvisat till propositionen inför inkorporeringen av barnkonventionen samt behovet av fortsatt transformering i nationell lagstiftning. Barnombudsmannen, som upprepat påpekat brister avseende prövningar av barnets bästa,²¹ efterlyser konkreta åtgärder för att stärka prövningar av barns bästa, i synnerhet med tanke på de stora bristerna i tillämpningen inklusive rättstillämpningen (se även svaret på fråga 2 a).

En ambition med inkorporering av barnkonventionen var att arbetet med barnkonsekvensanalyser i samband med lagstiftningsarbete skulle förbättras.²² Barnombudsmannen har dock noterat att utredningar som har presenterat sina förslag efter inkorporeringen av barnkonventionen, ofta saknar ett barnrättsperspektiv i förslag, underlag och relevanta hänvisningar till barnkonventionen. Det saknas vägledning för rättstillämparen i hur prövning av barnets bästa i praktiken ska ske inom det aktuella området. I den svenska rättstillämpningen utgör förarbeten en av de viktigaste rättskällorna. En viktig faktor för att barnets bästa ska tillämpas vid beslutsfattande är därför att sådana prövningar tydligt beskrivs i förarbetena till lagstiftningen och att detta systematiseras samt är en obligatorisk del av lagstiftningsarbetet i frågor som rör barn. (Se också svaret på fråga 2b, 4 c och 12 b.)

Även de direktiv som anger uppdraget för utredningar saknar ofta krav på ett barnrättsperspektiv och barnkonsekvensanalyser, trots att barn berörs av förslagen.

- **Sverige måste säkerställa att lagstiftningsarbetet i alla frågor som rör barn innefattar grundliga analyser av konsekvenser för barn samt prövningar av barnets bästa.**

12 b)

Regeringen har delvis hänvisat till inkorporeringen av barnkonventionen och uppdrag de gett myndigheter att erbjuda vägledning och metodstöd. Stora brister i tillämpningen av barnkonventionen kvarstår dock. Regeringens svar på fråga 4 b avseende barnkonventionens ställning är också oroväckande. Om barnkonventionen regelmässigt inte tillämpas eller sätts åt sidan utifrån tolkningsprinciper är det av största vikt att lagstiftaren fortsätter att transformera in barnkonventionens bestämmelser i svensk nationell lagstiftning. *(Se också svaret på fråga 2.)*

- **Sverige måste säkerställa att barnkonventionens artikel 3 har det genomslag i den svenska nationella rätten som en internationell konventionen om mänskliga rättigheter enligt Wienkonventionen ska ha.**

12 c) och d)

Barnombudsmannen har genom sitt arbete upprepat konstaterat att tillämpningen av barnets bästa ofta brister i enskilda fall. I vissa fall föregås beslut inte av någon prövning av barnets bästa alls, i andra fall har en prövning utifrån barnets bästa gjorts men som sedan inte verkar ha påverkat beslutet. Det kan exempelvis handla om barns rätt till ett hem, rätten till likvärdig utbildning eller beslut inom den sociala barnvården.²³ Adekvata och systematiska prövningar av barnets bästa är en förutsättning för genomförandet av barnkonventionen. Prövningar av barnets bästa ska också ske utan åtskillnad av något slag. De olikheter i tillämpningen som Barnombudsmannen iakttagit, såväl kommunala och regionala skillnader som skillnader mellan olika grupper av barn, är oacceptabla. *(Se också svaret på fråga 2 a, samt 21 b och c.)*

- **Sverige måste säkerställa att varje beslut som berör barn baseras på en prövning av barnets bästa.**
- **Sverige måste vidta åtgärder för att säkerställa att beslutsfattare har de förutsättningar i form av resurser, vägledning och utbildning som krävs för att genomföra prövningar av barnets bästa. Skillnader som grundar sig i olika kommunala och regionala förutsättningar är inte acceptabla.**

Barnkonventionsutredningen menade att utformningen av föräldrabalken i fråga om barnets bästa vid avgöranden om vårdnad, boende och umgänge²⁴ riskerar att ge upphov till bedömningar av ett barns bästa som inte stämmer överens med innebörden av artikel 3.1 i barnkonventionen. Detta i synnerhet mot bakgrund av att förarbetena till föräldrabalken tydligt anger att en nära och god kontakt med båda föräldrar generellt är barnets bästa. Vidare bedöms det inte förenligt med artikel 18 och artikel 3.1, att det inte finns något utrymme för en domstol att besluta om gemensam vårdnad med hänsyn till barnets bästa om båda föräldrarna till ett barn har motsatt sig gemensam vårdnad.²⁵

Barn behöver ges ställning som part i ärenden och vårdnad, boende och umgänge och ges rätt till ett eget ombud som representerar och driver barnets bästa, intresse och inställning. Vidare behöver regeringen säkerställa att Sveriges domstolar har den kompetens och kunskap som krävs för att genomföra prövningar av barnets bästa i ärenden om vårdnad, boende och umgänge. En nyligen genomförd studie av domar i mål om vårdnad, boende och umgänge visar på allvarliga brister i hanteringen vilket lett till omfattande kränkningar av barns rättigheter enligt barnkonventionen.²⁶ *(Se även svaret på fråga 21 b och c.)*

När det gäller barnets bästa i ärenden om vård utanför hemmet är det viktigt att den nyligen föreslagna lagändringen som innebär att barnets bästa införs som självständigt rekvisit i samband med upphörande av en placering utanför hemmet.

- **Sverige måste säkerställa att barnets bästa alltid ges företräde vid beslut om vårdnad, boende och umgänge.**
- **Sverige måste vidta åtgärder för att ge barn status som part med rätt till eget ombud i mål om vårdnad, boende och umgänge.** *(Se också rekommendation under svar på fråga 2, 4 och 21).*
- **Sverige måste säkerställa att inga beslut i samband med vård utanför hemmet eller upphörande av sådan vård fattas i strid med barnets bästa.**

13. Rätt till liv, överlevnad och utveckling

Folkhälsomyndigheten har konstaterat att vart fjärde dödsfall hos barn mellan 10 och 19 år är orsakat av suicid. Nästan hälften av flickorna som begår självmord hade under året före sin död fått psykiatrisk vård. Var fjärde barn som tar sitt liv har utskrivet medicin för sitt psykiska mående.²⁷ I en kartläggning 2017 konstaterades att antalet suicid i gruppen ensamkommande asylsökande barn och unga var nära nio gånger högre än för motsvarande grupp i den svenska befolkningen.²⁸ En annan studie visar att suicidförsök bland unga HBTQI-personer är vanligare än bland andra unga, att suicid oftare förekommer i socioekonomiskt utsatta områden och att skolprevention internationellt har haft god effekt.²⁹

Mellan åren 2017 och 2021 ökade antalet barn och unga inom Barn- och ungdomspsykiatri (BUP) med 14 procent. Under 2021 fick 40 procent av de barn och unga som sökte vård hos BUP vänta mer än de 30 dagar som är riktlinjen för en första kontakt. Bara 69 procent av de barn som fått beslut om behandling fick påbörja den inom 30 dagar.³⁰ (Se också svaret på fråga 24.)

- **Sverige måste redogöra för vilka konkreta åtgärder som vidtas för att motverka suicid och psykiskt dåligt mående hos barn. Regeringens svar på frågan är alltför generellt och svepande med tanke på de mycket allvarliga bristerna.**
- **Den psykiatriska barn- och ungdomsvården behöver genomsyras av hög grad av tillgänglighet, väntetiderna måste kortas.**

14. Respekt för barnets åsikter

14 a) b) och c)

Barnombudsmannen har upprepat påtalat stora brister när det gäller barns möjlighet att komma till tals och få sin åsikt beaktad. Bristerna återfinns inom hela den offentliga förvaltningen, från skola och social omsorg till rättsväsendet, lagstiftningsprocessen och i kommunala övergripande beslut. Stora skillnader finns också över landet och utifrån barns personliga förhållanden. Det behövs ökad och fördjupad kunskap, både om vikten av att barns delaktighet och om hur det kan ske. Arbetet med barns delaktighet behöver systematiseras och barns likvärdiga möjlighet att göra sin röst hörd behöver säkerställas.

Den svenska förvaltningen är uppbyggd på ett sådant sätt att majoriteten av de beslut som påverkar barn i deras vardag fattas av kommun eller region. Det kommunala självstyret är en stark princip i den svenska förvaltningsordningen. Regering och riksdag har ofta en mycket restriktiv hållning när det gäller reglering av kommunal och regional verksamhet. Barnombudsmannen vill dock återigen påtala att regeringen är ansvarig för genomförandet av barnkonventionen. Hur en stat har valt att delegera ansvar och organisera beslutsfattande får inte användas som ett skäl att inte genomföra barnkonventionen.

Under 2021 genomförde Barnombudsmannen en kommunenkät angående barns möjlighet att få information och göra sin röst hörd i samband med centrala kommunala beslut.³¹ Resultaten visade på stora skillnader mellan kommunerna. Några få kommuner har fattat principiella beslut om att barns bästa alltid ska beaktas, medan andra har ungdomsråd eller särskilda barnrättsstrategier anställda. De flesta kommuner saknade dock sådana strukturer eller tydliga, långsiktiga metoder för barndeltagande. Det saknades även barnanpassad information i samband med beslut. Barnombudsmannen undersökte också möjligheten till delaktighet i skolan och det fanns stora skillnader både mellan kommuner och inom en och samma kommun. Som tidigare anförts (se exempelvis svaret på fråga 11) ser Barnombudsmannen artikel 2 om icke-diskriminering som en av de viktigaste barnrättsliga frågorna för Sverige framöver. De varaktiga och betydande skillnaderna måste åtgärdas.

Barns möjlighet att göra sin röst hörd inom socialtjänstens ansvarsområde är ofta avhängigt samtycke från vårdnadshavarna. Att barn inte kan höras utan vårdnadshavarens samtycke är problematiskt dels utifrån barnets rätt till integritet och privatliv, dels utifrån risken att barn, som vill höras, hindras från att uttrycka sin åsikt. Det kan även innebära att socialtjänsten inte upptäcker situationer som borde leda till utredning eller åtgärd. (Se också svaret på fråga 24.)

För att rätten att bli hörd ska förverkligas behöver också de som arbetar med barn relevant kompetens att förstå vad barnets berättelse betyder. Detta gäller särskilt inom sociala barnvården, rättsväsendet, skolan och inom hälso- och sjukvården. Barnombudsmannen har vid flera tillfällen tidigare påtalat att kunskap om barnkonventionen och dess tillämpning bör ingå i yrkeskraven för personer som i sitt arbete kommer i kontakt med barn, detsamma

gäller kunskap om våld och om kännetecken på våld hos barn. Detta gäller särskilt domstolsväsendet. (Se också svaret på fråga 2 a, 21 b och c samt 31).

Den familjerättsliga lagstiftningen innehåller en begränsning av barns rätt att komma till tals genom det så kallade olämplighetsrekvisitet. Samma konstruktion återfinns i 1 kap. 11 § utlänningslagen³². FN:s barnrättskommitté har tidigare uppmanat Sverige att ta bort olämplighetsrekvisitet i utlänningslagen och i den familjerättsliga lagstiftningen.³³ Detta har inte skett. (Se också svaret på fråga 21.)

När det gäller barns möjlighet att komma till tals i vårdnadsmål, i synnerhet hos domstol, hänvisas i huvudsak till Barnombudsmannens svar och rekommendationer på fråga 21 b. När det gäller frågan om barns möjlighet att komma till tals vid frågor om våld hänvisas till svar på fråga 31. När det gäller barns möjlighet att bli hörda i samband med placering utanför hemmet hänvisas till svar på fråga 22. Sverige måste omedelbart vidta åtgärder för att barns röst och inställning ska ges större tyngd i dessa ärenden som påtagligt påverkar det berörda barnets liv.

- **Sverige måste säkerställa likvärdighet avseende barns rätt till delaktighet och redogöra för hur de stora kommunala och regionala skillnaderna ska utjämnas.**
- **Sverige måste säkerställa barns rätt till delaktighet i ärenden som direkt rör dem, exempelvis i vårdnadsmål och migrationsärenden samt inom den sociala barnvården, och redogöra för vilka åtgärder som vidtas.**
- **Sverige måste säkerställa barns möjlighet att framföra sina åsikter i alla ärenden som rör dem oavsett vårdnadshavarens samtycke. Detta gäller i synnerhet ärenden hos socialtjänsten.**
- **Sverige måste säkerställa att alla delar av det offentliga besitter den kunskap och har de resurser som behövs för att kunna genomföra prövningar av barnets bästa i enlighet med barnkonventionen. En prövning av barnets bästa förutsätter att barnet har getts en reell möjlighet att komma till tals och att barnets åsikter har beaktats.**

C. Medborgerliga fri- och rättigheter (art. 7, 8, 13–17)

15. Statslöshet och nationalitet

15 a)

Den lagändring regeringen refererar till i sin rapport innebär att kravet på permanent uppehållstillstånd för medborgarskap inte gäller för barn som har haft hemvist här i landet sedan fem år eller under sammanlagt tio år och som har beviljats ett tidsbegränsat uppehållstillstånd. Barnombudsmannen, som i och för sig var positiv till att kravet på permanent uppehållstillstånd slopas för medborgarskap avseende barn födda statslösa i Sverige, anser att lagstiftningsarbetet inte i tillräcklig omfattning genomfört en analys över barns rätt till sin familj. Exempelvis kan barnets syskon och föräldrar även efter det att barnet fått svenskt medborgarskap ha tillfälliga uppehållstillstånd vilket riskerar att splittra familjer.

- **Sverige måste säkerställa att barn födda statslösa i Sverige möjliggörs medborgarskap och att de samtidigt inte riskerar att bli separerade från sin familj.**

15 b)

Barnombudsmannen har ingenting att tillägga.

16. Tillgänglighet till korrekt information

16 a)

Barnombudsmannen har ingenting att tillägga.

16 b)

Regeringen har i sitt svar hänvisat till Polismyndighetens särskilda utredningsgrupper för internetrelaterade sexuella övergrepp. En nyligen publicerad rapport visar dock stora brister i de särskilda utredningsgrupperna, bl.a. i fråga om utbildning.³⁴ Barnombudsmannen anser att arbetet för att skydda barn från kränkningar och övergrepp på nätet måste prioriteras och att resurssättningen måste spegla den ökade förekomsten.

- **Sverige måste redogöra för vilka åtgärder som vidtas för att utreda övergrepp och kränkningar i digitala miljöer.**

D. Våld mot barn (art. 19, 24 (3), 28 (2), 34, 37 (a) och 39)

17. Tortyr och annan grym eller förnedrande behandling eller bestraffning

17 a), b) och c)

Det har gjorts ett antal studier³⁵ under denna rapportperiod som visat på stora utmaningar inom tvångsvården av barn, det gäller såväl psykiatrisk vård³⁶ som annan tvångsvård. Studier pekar på att maktmissbruk, utnyttjande och våld mot inlagda barn och unga har fortsatt. Under senare delen av perioden har ett förändringsarbete påbörjats men det återstår arbete.

2022 gav Statsförvaltningen ut en rapport³⁷ om förhållandena i hem som drivs av Statens Institutionsstyrelse (SiS)³⁸. Slutsatserna i rapporten var att det fortfarande finns mycket kvar att göra för att garantera barns rättigheter i SiS-hemmen. Både JO³⁹ och IVO⁴⁰ har framfört allvarlig kritik mot verksamheten vid SiS. Kritiken gäller bland annat personalens användning av tvångsmedel som saknar stöd i lag och att personalen använder mer våld än vad som är försvarligt och proportionellt.⁴¹ Rapporten slår också bland annat fast att det är kvalitetsskillnad mellan vården av flickor och pojkar. Enligt Statskontoret behöver SiS-hemmen förbättra vården för flickor – flickor känner sig otrygga i större utsträckning än pojkar, de är mer benägna att separeras och det finns fler anmälningar av övergrepp på flickor än pojkar.⁴²

Statskontoret drar slutsatsen att även om åtgärder har vidtagits måste mer göras och det måste göras skyndsamt. Till exempel måste SiS-hemmen se till att personalen har rätt kvalifikationer och kunskaper, klagomålsrutinen måste också separeras från SiS-hemmen för att ge en verklig möjlighet för barn att klaga. De särskilda hemmen måste omorganiseras för att ge mer anpassad vård till målgruppen.⁴³

- **Sverige måste redogöra för vilka åtgärder som vidtas för att säkerställa att personal på SiS-hem har rätt kompetens och utbildning för att utföra sitt uppdrag samt att våldsutövning inte sker i strid med lagar och regler.**
- **Det förändringsarbete som pågår behöver nogra följas upp för att säkerställa att förutsättningar finns för arbetet och att avsedd effekt uppnås.**
- **Sverige måste säkerställa att barn som befinner sig i samhällets vård har förutsättningar att utkräva sina rättigheter.**

(Se även svar på fråga 2 a och c, samt 4 och 11 c.)

18. Övergrepp och försummelse

18 a)

Regeringen hänvisar i sin rapport till en nationell kartläggning av våld mot barn från 2016.⁴⁴ Av studien framgick bl.a. att 24 procent utsatts för fysiskt våld av vuxen och att 6 procent blivit utsatt för försummelse.⁴⁵ 9 procent (övervägande flickor) hade utsatts för sexuella övergrepp av vuxen.⁴⁶ De mätningar och bedömningar som gjorts under de senaste åren visar att minskningen av våld mot barn som observerats under tidigare decennier i stort sett avstannat.⁴⁷

En kartläggning från 2019 av orosanmälningar visade att under 2018 togs ungefär 331 000 anmälningar emot av socialtjänsten. Av anmälningarna ledde 38 procent till beslut om att inleda en utredning. Socialstyrelsen har under de senaste åren observerat en ökning av antalet anmälningar rörande yngre barn, flickor, samt anmälningar som relaterar till föräldrars/vårdnadshavares egen problematik.⁴⁸

Sammantaget är antalet fall av våld mot och försummelse av barn omfattande. Regeringens svar tar inte upp grundorsakerna eller vilka resurser som behövs för att åtgärda problemet.

- **Sverige måste vidta kraftfulla åtgärder för att säkerställa barns skydd mot våld. (Se även svar på fråga 7 och 11 b om datainsamling och kunskapshöjning.)**

18 b)

Kriminaliseringen av våld mot barn är inte heltäckande. En särskild straffbestämmelse om psykiskt våld mot barn samt försummelse övervägdes 2002.⁴⁹ Förslaget avfärdades, dels med hänvisning till legalitetsprincipen, dels då utredningen ifrågasatte straffrättsliga åtgärder som lämplig metod för att få vuxna att behandla barn med respekt. I

oktober 2021 beslutade Justitiedepartementet att på nytt utreda straffansvaret för psykiskt våld med redovisning augusti 2022. Barnombudsmannen välkomnar utredningen.

- **Sverige måste vidta konkreta åtgärder för att stärka barns skydd mot psykiskt våld samt säkerställa att eventuell ny lagstiftning får avsedd effekt.**

18 c)

Som regeringen skriver är utgångspunkten i lagstiftningen att ge hela familjen stöd snarare än att skraddarsy stöd för att möta ett enskilt barns behov. Sådant stöd kräver dock oftast samtycke från vårdnadshavare för att insatser ska kunna ges. I de fall då ett barn kan vara utsatt för våld från en familjemedlem är detta tillvägagångssätt inte tillräckligt för att skydda barnet.

Barnombudsmannen vill återigen lyfta att barn måste ses som rättighetsbärare och att de borde tilldelas ett eget ombud som ser till barnets bästa. Se även Barnombudsmannens svar på fråga 2 och 21.

18 d)

En nationell kartläggning av orosanmälningar 2018 visade att närmare 60 procent av anmälningarna till socialtjänsten görs av polisen, skolan/förskolan eller hälso-, sjuk- och tandvården. Trots att de som är anmälningsskyldiga i sin helhet anmäler mer, indikerar kartläggningen på en underrapportering bland vissa anmälningsskyldiga, i synnerhet inom hälso- och sjukvården.⁵⁰

Regeringen nämner att det finns en obligatorisk kurs sedan 2017 för vissa yrken om våld i nära relationer. Vikten av kontinuerlig utbildning kring hur våld kan upptäckas är av största vikt för att barn som far illa ska kunna få det skydd de har rätt till. Fortbildningen måste lägga särskilt fokus på våldets konsekvenser för barn och tidiga tecken på utsatthet för våld kopplat till det faktum att barn är totalt beroende av sin familjemiljö.

Jämställdhetsmyndighetens nyligen publicerade kartläggning av vårdnadsmål med uppgifter om våld visade att kunskapen om våld mot barn behöver öka inom domstolsväsendet.⁵¹ Barnombudsmannen delar den uppfattningen och menar att även yrkesgrupper som har en skyldighet att anmäla oro för våld behöver ökad kunskap om hur våld och misshandel påverkar barn för att säkerställa att inga tecken på våld förbises.

- **Sverige bör införa ett obligatoriskt moment i relevanta högskoleutbildningar om våld mot barn.**

18 e)

En kartläggning 2018 visade att antalet orosanmälningar ökat under det senaste decenniet.⁵² För att socialtjänsterna runt om i landet ska kunna svara upp mot denna ökning måste finansiella och personella resurser säkerställas. Socialtjänsten har idag en mycket hög belastning och kartläggningen visar att anmälningar hanteras mycket olika mellan socialtjänstkontoren. En större enhetlighet i hanteringen efterfrågas.

- **Sverige måste vidta åtgärder för att säkerställa att alla barn har samma tillgång till skydd och stöd från socialtjänsten.**

18 f)

Regeringen pekar i sitt svar på att kommunerna bär ansvaret för att se till att barn och unga som far illa får det skydd de behöver. Dock saknar barn och unga som befinner sig i utsatthet ofta möjlighet att hävda sina rättigheter och att få sin röst hörd. Det saknas även en oberoende instans på nationell nivå som har möjlighet att driva dessa enskilda barns ärenden (se även svaret på fråga 17 c samt 2 c).

19. Skydd mot alla former av våld och sexuell exploatering

19 a)

Barnombudsmannen välkomnar framtagandet av den nya strategin för att förebygga och bekämpa våld mot barn⁵³ och vill påtala behovet av kontinuerlig uppföljning för att strategin ska få önskad effekt.

19 b)

Regeringen hänvisar till utredningen om ovannämnd strategi där en översyn av Barnahusverksamheten ingår. Att säkerställa att alla barn som utsatts för våld, övergrepp och kränkningar får rätt stöd och möjlighet till upprättelse bör vara en prioriterad fråga under nästa rapporteringsperiod. Över landet finns idag stora skillnader i tillgång till de specialiserade enheter som Barnahus erbjuder. Den senaste översynen av Barnahuset genomfördes 2018. Flera brister framkom, bland annat att vissa barn faller utanför verksamhetens målgrupp samt att spridningen av Barnahus tycks ha stannat av. Dessutom lyftes behovet av tydligare nationella riktlinjer, en enhetlig nationell

styrning samt en nationell samordning av verksamheten. Enligt utvärderingen medförde skillnaderna mellan olika regioner bl.a. en risk för ett icke likvärdigt bemötande, stöd och skydd.⁵⁴

Sverige måste åtgärda de brister som redan har identifierats inom Barnhusverksamheten, säkerställa en likvärdig tillgång till det stöd som Barnhus erbjuder samt noga följa utvecklingen så att barns rättigheter säkerställs.

19 c)

Angående kränkningar och mobbing på nätet hänvisar regeringen till Statens medieråd och en kampanj som syftar till ökad kunskap om rasism och sexism bland barn. En återkommande undersökning som görs av Statens medieråd kring barns och ungas medievanor visar dock att andelen barn i åldern 13-16 år som någon gång utsatts för nätmobbing fördubblats sedan 2016.⁵⁵ Den senaste undersökningen från 2021 visar också att utsattheten generellt är högre bland flickor och barn med psykisk funktionsnedsättning.⁵⁶ Resultaten visar att de åtgärder som vidtagits för att skydda barn och unga från kränkningar på nätet är otillräckliga. Skolinspektionens granskning från 2016 ger en liknande bild, där en övergripande slutsats är att majoriteten av skolorna behöver förbättra sitt arbete mot kränkningar på nätet.⁵⁷

Angående situationen i skolorna hänvisar regeringen till gällande lagstiftning samt den tillsyn som utövas av Skolinspektionen och Diskrimineringsombudsmannen. Återkommande rapporter visar dock på behovet av ett proaktivt arbete för att förebygga kränkningar och förändra normer.⁵⁸ Många elever upplever att skolan inte är en trygg plats: exempelvis upplever elever i årskurs 7-9 högre grad av otrygghet jämfört med andra åldersgrupper.⁵⁹ De uppger också i högre utsträckning att vuxna inte agerar vid kränkningar, att respektfullt bemötande saknas och att olikheter inte respekteras. Flickor upplever otrygghet i högre grad än pojkar – en skillnad som ökar med stigande ålder.⁶⁰ Sexuella trakasserier förekommer dagligen i skolan och flickor, elever som tillhör sexuella minoriteter samt elever med funktionsnedsättningar är extra utsatta.⁶¹

- **Sverige måste säkerställa barns rätt till skydd mot kränkningar på nätet.**
- **Sverige måste säkerställa att alla barn är trygga i skolan samt att utsatta barn har möjlighet att få upprättelse.**

19 d)

Kommitténs fråga rör specifikt barns – särskilt flickors – utsatthet för sexuellt och könsbaserat våld, inklusive nätbaserat våld. Regeringen har hänvisat till flera olika generella insatser mot prostitution och människohandel men redogör inte för hur dessa ska leda till konkret förändring för utsatta barn, detta trots att framförallt flickor fortsätter att uppleva en hög grad av utsatthet för könsbaserat och sexuellt våld. En återkommande studie som behandlar ungdomars sexualitet, utsatthet för sexuella övergrepp samt sexuell exploatering visar att antalet unga som har utsatts för någon form av sexuellt våld har ökat markant under de senaste åren.⁶² I den senaste undersökningen från 2021 uppgav var fjärde elev att de utsatts för övergrepp, jämfört med var femte elev 2014. Utsattheten för flickor är störst: 36 procent av flickorna hade utsatts för något övergrepp under uppväxten, jämfört med 12 procent av pojkarna. En förändring jämfört med tidigare studier var att det var vanligare att flickor blivit sexuellt utnyttjade mot ersättning. Även sexuell exploatering, utnyttjande och övergrepp via nätet har ökat under rapporteringsperioden, framförallt mot flickor.

- **Sverige måste vidta tydliga och effektiva åtgärder för att förebygga och skydda barn mot sexuella övergrepp, särskilt på nätet, samt specifikt för att skydda flickor. Åtgärderna behöver ha barn som tydlig målgrupp samt följas upp för att säkerställa effekten.**

20. Skadliga sedvänjor

20 a)

Barnombudsmannen har ingenting att tillägga.

20 b)

Regeringen hänvisar till ny lagstiftning gällande skadliga sedvänjor samt metodstöd och utbildningsinsatser. Antal åtal och fällande domar för brott som rör barnäktenskap och könsstympning är dock fortfarande mycket få, trots att antalet anmälningar ökat dramatiskt under rapporteringsperioden.⁶³ Sedan 2015 finns endast två fällande domar gällande könsstympning och sedan lagen om barnäktenskapsbrott infördes 2020 har endast ett enda åtal gjorts (vilket ledde till fällande dom). Påföljden var i samtliga tre fall mycket lindrig.⁶⁴

Det är svårt att bedöma hur många barn i Sverige som utsatts för barnäktenskapsbrott eller könsstympning, men Socialstyrelsen uppskattade 2015 att omkring 38 000 flickor och kvinnor kan ha utsatts för könsstympning, varav 7 000 var flickor under 18 år.⁶⁵ Ytterligare 19 000 flickor uppskattades riskera könsstympning. En rapport om den vård som erbjuds flickor och kvinnor visade att 2018 sökte 52 flickor i åldern 0–17 år som utsatts för könsstympning vård och fick en diagnos.⁶⁶ Inte ett enda av dessa fall ledde till åtal. Samtidigt antas mörkertalet vara stort.

- **Sverige måste säkerställa att barnäktenskapsbrott och könsstympning som drabbar barn – främst flickor – leder till åtal och fällande dom. Utdömda straff bör också vara i proportion till brottens allvar.**

E. Familjeförhållanden och samhällsvård (art. 5, 9–11, 18 (1) och 2, 20, 21, 25 och 27 (4))

21. Familjeförhållanden

21 a)

Barnombudsmannen har ingenting att tillägga.

21 b) och c)

Rätten för föräldrar är stark i Sverige och i flera fall begränsar den allvarligt barnets möjligheter att få sina rättigheter tillgodosedda. Det gäller inte minst barns rätt till skydd från våld (såväl psykiskt som fysiskt). Processen kring vårdnad, boende och umgänge måste på ett tydligare och mer systematiskt sätt utgå från barnets perspektiv och barnets bästa måste alltid tillmätas avgörande betydelse i ärenden.

Barnet som rättighetsbärare

Barnombudsmannen har under många år påtalat att barn som befinner sig i vårdnadstvister har svårt att få sina rättigheter tillgodosedda. Trots att lagstiftningen är skriven utifrån barnets rätt till sina föräldrar, inte tvärtom, finns det stora brister i såväl bedömningar av barnets bästa som barnets rätt att komma till tals i den praktiska tillämpningen. I vårdnadsmål ligger fokus dessutom ofta på föräldrarnas konflikt, inte barnets bästa.⁶⁷

Ett grundläggande problem är att barn inte är part i ärenden som rör vårdnad, umgänge och boende vilket innebär att barn saknar rätt till ett eget ombud i processen. Det finns därmed ingen aktör som i sin yrkesroll under en vårdnadsprocess har ansvar att föra fram eller driva barnets perspektiv. Barnet ses som ett objekt som vårdnadshavarna tvistar om, trots att barnet är den person som berörs allra mest av avgörandet. Ett exempel på hur barnets rätt får stå tillbaka i förhållande till föräldrars rätt är att föräldrar – men inte barn – kan utkräva umgänge, trots att det i föräldrabalken framgår att det är barnet som har rätt till umgänge.⁶⁸ Barnet saknar alltså möjlighet att utkräva sin rätt. En förälder kan däremot utkräva umgänge som kan verkställas med hjälp av polishämtning, oavsett om barnet vill, även om föräldern har begått brott mot barnet. En ny kartläggning visar också att kontaktprincipen, alltså barns rätt till kontakt med båda föräldrarna, får större genomslag vid avgörandet av umgängesärenden än barns rätt att skyddas från våld eller andra övergrepp.⁶⁹

Barns rätt att komma till tals och att skyddas mot våld

Regeringen har redogjort för ett antal nyligen genomförda lagändringar. Barnombudsmannen har välkomnat dessa men i praktiken kvarstår stora brister. Det framkommer inte minst av Jämställdhetsmyndighetens nyligen genomförda kartläggning (som regeringen hänvisat till). Inte i något av de 198 målen som granskats har barn hörts hos domstolen och i 57 procent av målen framgår inte barnets inställning överhuvudtaget. Endast 5 av de 198 domar som granskats hänvisar till barnkonventionen.⁷⁰

En av slutsatserna av kartläggningen är att domstolarna behöver få kunskap om våld mot barn, hedersrelaterat våld⁷¹ och förtryck, konsekvenser av våldsutsatthet för den utsatta och konsekvenser av beslut om vårdnad, boende eller umgänge. I kartläggningen framgår också att domstolarna behöver utveckla och förbättra sitt arbete för att tillgodose barns rättigheter. För att tillämpa barnets bästa behövs ett starkt barnrättsperspektiv och välgrundade riskbedömningar, vilket Europarådets expertgrupp GREVIO lyfter i sina rekommendationer till Sverige.⁷² Det behöver säkerställas att inga andra intressen går före barnets bästa.

Barnombudsmannen har tidigare uppmanat regeringen att ta bort olämplighetsrekvisitet i föräldrabalken⁷³ då det inte är förenligt med artikel 12 i barnkonventionen. Såväl Barnkonventionsutredningen som Barnrättsutredningen har också uttryckt att den svenska familjerättsliga lagstiftningen inte är i överensstämmelse med artikel 12.⁷⁴

Domstolen försöker alltid få vårdnadshavarna att komma fram till en överenskommelse snarare än att domstolen beslutar åt dem. Av Jämställdhetsmyndighetens kartläggning framgår att domstolen i 61 procent av målen, där det finns uppgifter om våld eller andra övergrepp, har fastställt föräldrars överenskommelse.⁷⁵ Barns rätt att bli hörda bör också säkerställas i dessa processer.

Av samma kartläggning, som omfattat 814 domstolsavgöranden i vårdnadsmål, framgår även att det saknas systematik för riskbedömningar gällande våld och övergrepp, om de alls görs. Vidare visar kartläggningen att domstolar tenderar att misstolka symtom och tecken på övergrepp och vanvård och fokuserar mer på föräldrarnas samarbetssvårigheter än på våldet. I vissa fall ses till och med åtgärder på grund av våld, exempelvis att en kvinna

lever i skyddat boende med sina barn, mer som ett bevis på samarbetsvårigheter än som bevis på att våld förekommit.

- **Sverige måste omedelbart se till att barnets bästa får avgörande betydelse i mål om vårdnad, boende eller umgänge.**
- **Sverige måste säkerställa att barn får möjlighet att bli hörda i processer om vårdnad, boende och umgänge. FN:s barnrättskommitté uppmanade tidigare Sverige att ta bort motsvarande olämplighetsrekvisit i utlänningslagen (2005:716). Barnombudsmannen anser att samma krav bör ställas gällande föräldraskapen.**
- **Sverige måste ge barn ställning som part i mål och ärenden om vårdnad, boende och umgänge och därmed en möjlighet för barnet att få ett eget ombud i processen.**
- **Sverige måste säkerställa att inget barn mot sin vilja ska tvingas till umgänge med eller boende hos sin förövare. När det finns uppgifter om våld måste barnets absoluta rätt till skydd väga tyngst.**
- **Sverige måste stärka kompetensen hos domstolarna avseende barns rättigheter och hur våld påverkar barn. Därutöver behöver såväl domstolarna som socialtjänstens kompetens och förmåga att kunna bedöma barns berättelser säkerställas.**

(Se även svaren på fråga 2, 4, 21 och 31.)

22. Barn till frihetsberövade föräldrar

22 a)

Barnombudsmannen har ingenting att tillägga.

22 b)

I en kartläggning, 2018, av barn till frihetsberövade föräldrar,⁷⁶ framgår att barnen inte har tillgång till de stöd de behöver, exempelvis vad gäller information till barn, stöd i att upprätthålla en god kontakt med föräldern under trygga former och möjligheter att samtala med någon professionell om sin situation. Vidare framgår att majoriteten av kommunerna varken har specifika insatser eller ett utvecklat förebyggande arbete för barn till frihetsberövade.⁷⁷ Kriminalvården har vidtagit åtgärder, som t ex att under covid-19-pandemin vara en av de första myndigheterna som agerade och införde tillfälliga förändringar så att barn kunde hålla kontakt med en förälder. Den största delen av det stöd som finns för målgruppen tillhandahålls dock av frivilligorganisationer. Sveriges insatser avseende stöd till barn till frihetsberövade måste förbättras, socialtjänsten är i behov av ökad kunskap om målgruppen. Att alla nämnda behov kvarstår framgår bland annat av en rapport publicerad 2021.⁷⁸

Regeringen har i sitt svar till Barnrättskommittén hänvisat till socialtjänstens ansvar, nationella strategin för föräldraskapsstöd samt medel till ideell sektor. Emellertid kan vare sig socialtjänsten eller ideell sektor ensamt lösa problemet. Det är regeringens ansvar att säkerställa alla barns likvärdiga tillgång till sina rättigheter. *Se också Barnombudsmannens svar på fråga 2 b.*

- **Sverige måste tydliggöra vilka åtgärder som tas för att säkerställa tillgång till likvärdigt stöd för barn till frihetsberövade.**

22 c)

Barn som är placerade utanför hemmet mår ofta psykiskt dåligt. Många barn berättar om självskadebeteende, självmordstankar och självmordsförsök. De vittnar också om sömnsvårigheter, PTSD, ångest, depressioner och NPF-diagnoser. Barnen har ofta stora behov av insatser. Det är av största vikt att barn som placerats utanför hemmet får tillgång till all den vård och det stöd barnet behöver för sin säkerhet, hälsa och utveckling.

Barn som är omhändertagna inom den sociala barnvården i Sverige har varit fokus för flera utredningar de senaste åren.⁷⁹ Studier visar på stora brister: undermåliga utredningar, att barn inte får komma till tals, dålig uppföljning av placeringar, placeringar som inte är individanpassade och grava missförhållanden med våld och övergrepp. Barn som Barnombudsmannen har träffat berättar ofta om dålig kontakt med socialsekreteraren. Bland annat får de för lite tid med handläggaren, blir inte lyssnade på, får inte gehör för sina egna tankar om behandling, blir inte informerade om vad som ska hända och omplaceras ofta.⁸⁰

En studie från 2017 visar att en socialsekreterare med ansvar för barnutredningar i snitt har en timme om dagen till kontakt med barn, unga och vårdnadshavare. Endast en liten del av denna timme används för enskilda samtal med barn.⁸¹ Enligt en nyligen genomförd studie av Socialstyrelsen är barns delaktighet i beslut och planering av insatser

hos socialtjänsten låg. Endast 46 procent av kommunerna lämnar information till alla placerade barn om deras rättigheter och kontaktuppgifter till ansvariga och till Inspektionen för vård och omsorg.⁸²

Regeringen har i sitt svar till kommittén endast redogjort för kommunernas ansvar men regeringen är ansvarig för säkerställandet av barns rättigheter. När kommunerna inte lever upp till sitt ansvar måste regeringen agera.

- **Sverige måste skyndsamt vidta alla nödvändiga åtgärder för att säkerställa både det placerade barnets rättigheter och omsorgsgivarnas förutsättningar att ge stöd.** *(Se även svaret på fråga 24 a.)*
- **Barnombudsmannen föreslår att regeringen ombeds redogöra för vilka åtgärder som vidtas för att stärka socialtjänsten så att ärenden om barn handläggs av kompetenta socialsekreterare som har tillräckligt med tid och resurser för att träffa barnet och genomföra kvalitativa utredningar. Frågan är relevant för barnutredningar som helhet, inte bara i förhållande till placerade barn.**

F. Barn med funktionsnedsättning

23. Inflytande och delaktighet

23 a)

Barnombudsmannens rapport från 2016 om barn med funktionsnedsättning visade att det finns tydliga brister vad gäller barns rätt till information och delaktighet. Barn saknar bl.a. information om sin funktionsnedsättning och de upplever sig inte delaktiga i beslut som rör dem. Det kan exempelvis handla om mediciner som sätts in utan att barnet får veta syftet eller information om eventuella biverkningar, att vårdbesök schemaläggs under lektionstid eller att barnet inte själv kan påverka när hen kan besöka toaletten och vem som följer med.⁸³

Problematiken genomsyrar också beslut om barns rätt till stöd. Regeringen hänvisar till Socialstyrelsens uppföljning av hur principen om barnets bästa tas tillvara i bedömningar, beslut och planering av insatser enligt LSS, som visade på stora brister.⁸⁴ Socialstyrelsen beskriver att handläggare upplever svårigheter att göra barn delaktiga i beslut och att bedöma vad som är barnets bästa. Brist på kunskap om funktionsnedsättningar och om kommunikation med barn som har nedsatt kommunikationsförmåga utgör också svårigheter.

Regeringen presenterar inga tydliga åtgärder för att öka kompetensen hos handläggare trots rapportens slutsatser. Sammantaget innebär bristerna att några av de mest utsatta barnen i samhället också är de som har svårast att göra sin röst hörd.

- **Sverige måste redogöra för vilka åtgärder som vidtas för att säkerställa att barn med funktionsnedsättningar ges en faktisk möjlighet till inflytande och delaktighet i beslut som rör dem.**

23 b)

Barns tillgång till stöd är ofta beroende av föräldrarnas resurser, vilket riskerar att leda till en ojämlig tillgång till vård, omsorg och stöd. Studier visar att många föräldrar till barn med funktionsnedsättning avsätter mycket tid och resurser för samordning av kontakter, utbildning, information och administration som rör barnet.⁸⁵ Många har gått ner i arbetstid på grund av att omsorg och administration kring barnet tar så mycket tid.⁸⁶ Det visar med all tydlighet på behovet av stöd för dessa familjer.⁸⁷

Många barn med funktionsnedsättning befinner sig under uppväxten i ett starkt beroendeförhållande till vuxna omkring dem. Barnombudsmannen anser att det är av stor vikt att det finns insyn i de insatser som ges enligt LSS, uppföljning bör ske löpande och barn behöver möjliggöras delaktighet i processen. En svårighet kopplat till delaktighet är att vårdnadshavare inte alltid samtycker till att LSS-handläggaren får tala direkt med barnet, ofta i syfte att skydda barnet.

Det bör införas en möjlighet för socialtjänsten att, när så bedöms lämpligt, tala med barnet även när samtycke saknas för att säkerställa barns rätt till delaktighet i beslut som rör dem.

- **Sverige måste omgående säkerställa att barn med funktionsnedsättning får samma tillgång till omsorg, vård, utbildning och stöd oavsett vilka resurser föräldrarna har och var i landet barnet bor. Barn bör också ges möjlighet att prata direkt med LSS-handläggare i större utsträckning.**

23 c)

Barnombudsmannen har ingenting att tillägga.

23 d)

Barnombudsmannen välkomnar att regeringen infört nya examensmål i lärarutbildningarna i syfte att förbättra skolans förutsättningar att möta elever med neuropsykiatriska svårigheter. Barn har berättat för Barnombudsmannen att de önskar att det fanns mer kunskap i skolan om barns rättigheter och levnadsförhållande.⁸⁸ Det gäller särskilt barn med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar (NPF). Bristen på kunskap leder till att barn riskerar att gå miste om stöd. Exempelvis får pojkar tre gånger oftare vissa diagnoser, som ADHD och autism, än flickor. Studier tyder på att skillnaden beror på att flera av kriterierna för diagnoserna är kodade efter pojkars mer utåtriktade symptom, vilket riskerar leda till en underdiagnostisering av flickor som därmed inte får det stöd de behöver.⁸⁹

- **Sverige måste säkerställa tillräcklig kompetens i skolan så att barn med funktionsnedsättning får rätt stöd.**

23 e)

Som barnrättskommittén påtalat vid flera tillfällen bör Sverige omgående vidta åtgärder för att säkerställa tillgång till statistik av god kvalitet gällande våldsutsatthet för barn med funktionsnedsättning. Bristen på statistik gällande barn med funktionsnedsättning omfattar även andra områden.⁹⁰ (Se svar och rekommendationer på bl.a. fråga 7 och 11.)

G. Grundläggande hälsovård och välfärd (art. 6, 18 (3), 24, 26, 27 (1)–(3) och 33)

24. Grundläggande hälsa, inklusive mental hälsa och hälsovård

24 a)

Regeringen hänvisar till gällande rätt och att alla medborgare ska erbjudas tjänster av likvärdig kvalitet. Barn som lever i någon form av utsatthet har dock sämre hälsa överlag än andra barn. Socioekonomisk utsatthet är en faktor som ökar risken för psykisk ohälsa.⁹¹ Barn i samhällsvård mår också betydligt sämre än andra barn,⁹² 71 procent av barnen som vårdas på HVB har minst en psykiatrisk diagnos.⁹³ Förskrivningen av psykofarmaka till placerade barn och ungdomar är mycket hög i jämförelse med övriga. Det finns också en hög grad av allvarig självskadeproblematik och självmordsförsök.⁹⁴ Dödligheten är nästan fem gånger så hög bland barn och unga som varit placerade jämfört med andra barn och unga.⁹⁵ Trots det går placerade barn ofta miste om den kontinuerliga hälso- och sjukvård de har rätt till. Mindre än hälften av tillfrågade kommuner har rutiner för att hälso- och tandhälsokontroller hos placerade barn.⁹⁶

Även tillgången till vård för barn som inte nås genom traditionella instanser, som ensamkommande barn och barn som lever utan uppehållstillstånd, är fortsatt bristfällig.⁹⁷ Kännedomen om att asylsökande barn och unga som placeras ska erbjudas hälsoundersökningar är överlag låg.⁹⁸ Samtidigt upplever många nyanlända och ensamkommande barn en hög grad av ohälsa, framförallt psykisk ohälsa.⁹⁹

- **Sverige måste säkerställa god hälsa för alla barn oavsett socioekonomisk bakgrund.**
- **Sverige måste omedelbart säkerställa placerade barns rätt till hälso- och sjukvård samt vidta åtgärder för att säkerställa att placeringar anpassas till det enskilda barnets specifika behov.**
- **Sverige måste säkerställa att anställda inom hälso- och sjukvården samt socialtjänsten har kunskap om rätten till vård för asylsökande barn, för att alla barn ska tillförsäkras rätten till god hälsa.**

24 b)

Barnombudsmannen har ingenting att tillägga.

24 c)

De senaste decennierna har andelen barn och unga som upplever psykisk ohälsa fördubblats.¹⁰⁰ Väntetiderna är långa och målsättningen att barn ska få ett första besök, en utredning och behandling inom 30 dagar nås bara i hälften av fallen.¹⁰¹ I sammanhanget bör också minskad och geografiskt olikvärdig tillgång till elevhälsan nämnas.¹⁰²

Regeringen hänvisar bl.a. till en överenskommelse med Sveriges Kommuner och Regioner, SKR, och att medlen "t.ex. kan användas för att utveckla stödet till barn, däribland barn med funktionsnedsättning som lider av psykosomatiska störningar och psykiska problem". Åtgärderna är emellertid inte tillräckliga.

(Se även svaret på fråga 24 f.)

24 d)

Barnombudsmannen har ingenting att tillägga.

24 e)

I sitt svar hänvisar regeringen återigen till överenskommelsen mellan staten och SKR och att dessa medel exempelvis skulle kunna användas till att utveckla stödet till barn som har neuropsykiatriska funktionsnedsättningar. Denna överenskommelse adresserar dock inte det specifika problem som Barnrättskommittén lyfter i frågan. *(Se även svar och rekommendationer under fråga 23 a och 24 f.)*

24 f)

Regeringen hänvisar till generella åtgärder för att lösa de stora problemen med de långa vårdköerna och tillgängligheten till barn- och ungdomspsykiatri. Barnombudsmannen vill framhålla att det krävs mer riktade åtgärder för att nå utsatta grupper. Åtgärderna behöver också systematiskt följas upp för att säkerställa att de ger effekt.

Flickor fortsätter vara överrepresenterade bland de barn och unga som upplever psykisk ohälsa och skillnaden mellan flickor och pojkar ökar med stigande ålder.¹⁰³ Flickor och unga kvinnor vårdas också oftare för suicidförsök

och självskadebeteende. Störst skillnader fanns i gruppen 10–19 år, där flickor vårdades fyra gånger så ofta som pojkar, enligt Folkhälsomyndigheten.¹⁰⁴

Även asylsökande barn och unga upplever en mycket hög grad av psykisk ohälsa, suicidrisken bland ensamkommande asylsökande barn och unga 2017 var exempelvis nära nio gånger högre än för motsvarande grupp i den svenska befolkningen.¹⁰⁵

Också barn som identifierar sig som HBTQI upplever fortsatt en högre grad av psykisk ohälsa.¹⁰⁶

- **Sverige måste säkerställa att barn får tillgång till elevhälsa och psykiatrisk vård på lika villkor över hela landet. Att korta väntetiderna för psykiatrisk vård för barn och unga bör prioriteras. (Se även Barnombudsmannens svar på fråga 13.)**
- **Regeringen behöver redogöra för vilka konkreta åtgärder som vidtagits eller planeras.**

25. Levnadsstandard

25 a)

Ett stort antal barn i Sverige lever i ekonomisk utsatthet.¹⁰⁷ Det fortsätter att vara stora skillnader mellan olika kommuner och mellan olika grupper av barn. Två grupper utmärker sig – barn till ensamstående föräldrar och barn till utrikesfödda föräldrar. Den ekonomiska utsattheten är fyra gånger så hög bland barn till ensamstående kvinnor jämfört med barn till sammanboende föräldrar och fyra av fem barn i ekonomisk utsatthet i Sverige har åtminstone en utrikesfödd förälder. En vanlig orsak till den ekonomiska utsattheten hos barn med utländsk bakgrund är att föräldrarna ännu inte etablerat sig på arbetsmarknaden.¹⁰⁸

Barn i Sverige har idag fundamentalt olika förutsättningar och uppväxtvillkor beroende på deras föräldrars eller vårdnadshavares situation och bakgrund. Skillnaderna är oacceptabla. (Se även svaret på fråga 11 b.)

- **Sverige måste säkerställa att barn inte växer upp i ekonomisk utsatthet oavsett bakgrund och familjeförhållanden samt redogöra för vilka konkreta åtgärder som ska vidtas.**

25 b)

Regeringen hänvisar i sitt svar till att länsstyrelserna fått i uppdrag att stödja kommunerna samt att Kronofogdemyndigheten tagit fram ett metodstöd för kommuner och bostadsföretag. Detta är långt ifrån tillräckliga åtgärder för att motverka bostadsbristen och den ökande ojämlikheten.

Kronofogdemyndigheten publicerar löpande statistik över antalet barn som vräks i Sverige, där barnfamiljer som haft ett förstahandskontrakt och vräkts synliggörs.¹⁰⁹ Den stora gruppen hemlösa är dock barnfamiljer som står utanför den reguljära bostadsmarknaden och de omfattas alltså inte av statistiken.¹¹⁰ Statistiken kan dock ge en indikation om bostadssituationen för barnfamiljer. Antalet vräkta barnfamiljer ökade från 188 under 2018 till 298 under 2021. Tre av fyra vräkningar av barnfamiljer avsåg ensamstående föräldrar, främst mammor.¹¹¹ En stor majoritet – 87 procent – berodde på hyresskulder och det var framför allt familjer med långvariga ekonomiska problem som drabbades. Antalet berörda barn har ökat successivt under de senaste åren, från 387 år 2016, vilket var den lägsta siffran, till 572 under 2021.¹¹²

- **Sverige måste säkerställa att inget barn vräks till hemlöshet.**

25 c)

Barnombudsmannens årsrapport från 2022 fokuserade delvis på barns boendesituation och levnadsstandard. Trots de insatser som gjorts för att förbättra barns boendesituation så lever idag tusentals barn i hemlöshet, en stor del av dem i så kallad akut hemlöshet. En del bor i hemlighet hos en släkting eller är inneboende hos främmande människor, medan andra bor på härbärgen tillsammans med vuxna som i många fall brottas med missbruk och psykisk ohälsa.¹¹³

Under 2016 hade 24 000 barn föräldrar som befann sig i någon form av hemlöshet.¹¹⁴ En femtedel av dem befann sig i akut hemlöshet.¹¹⁵ Socialstyrelsens kartläggningar visar också att andelen föräldrar – framförallt kvinnor – med barn under 18 år som befann sig i akut hemlöshet ökade mellan 2011 och 2016.¹¹⁶ En vanlig orsak till att kvinnor hamnar i akut hemlöshet är att de utsatts för våld i en nära relation.¹¹⁷ I många fall har också kvinnor som söker sig till skyddade boenden med sig barn.¹¹⁸ Åtgärder har nyligen vidtagits för att stärka barns rätt till skydd och utbildning. Barn vittnar om att de inte får tillräckligt med information och att de inte känner sig hörda.¹¹⁹

- **Sverige måste säkerställa att alla barn, utan åtskillnad, har ett tryggt och stadigvarande hem.**

- **Sverige måste omgående säkerställa att varje kommun kan tillhandahålla barnanpassade akutboenden för de barn som behöver det. En tidsgräns behöver också införas så att barn får placeras på akutboende i max 14 dagar.**

26. Klimatförändringarnas inverkan på barnets rättigheter

26 a)

Barnombudsmannen har ingenting att tillägga.

H. Utbildning, fritid och kulturaktiviteter (art. 28–31)

27. Utbildning

27 a) och b)

Kvaliteten på utbildningen samt elevernas studieresultat varierar stort mellan olika skolor. Föräldrarnas utbildningsbakgrund samt födelseland har ofta en avgörande roll för elevernas resultat.¹²⁰ Analyser visar att skolans socioekonomiska sammansättning generellt har fått en större betydelse för elevernas resultat.¹²¹ Föräldrarnas utbildningsnivå har störst betydelse för betygsresultaten, samtidigt som föräldrarnas inkomst har blivit allt viktigare.¹²² Just inkomsten lyfts som den centrala förklaringen till den ökade betydelsen av socioekonomisk bakgrund för betygsresultaten. Även andra faktorer spelar dock in, när det gäller otillåten frånvaro är exempelvis barn med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar samt barn till föräldrar med missbruk eller psykisk ohälsa överrepresenterade.¹²³

Barn med funktionsnedsättning upplever att skolan har låga förväntningar på dem, att undervisningen är dåligt anpassad till deras behov och att de inte utmanas i sitt lärande.¹²⁴ Regeringen hänvisar bland annat till nya examensmål i lärarutbildningarna för att skolan ska bli bättre på att möta barn och elever med neuropsykiatriska svårigheter. För att kunna följa upp utfallet av olika åtgärder och insatser, inklusive denna, behövs dock bättre statistik gällande barn med funktionsnedsättning. (Se även Barnombudsmannens svar på fråga 24 c samt e.)

Den enskilt viktigaste framgångsfaktorn för placerade barn är hur de lyckas i skolan.¹²⁵ Även om det skett en positiv utveckling under senare år kvarstår brister i utbildningen för placerade barn bl.a. låg undervisningstid, hög frånvaro och olikvärdigheter i utbildningen. Flickors behov behöver också mötas på ett bättre sätt.¹²⁶

Det är oacceptabelt att elevers möjligheter i skolan till så stor del avgörs av deras bakgrund och personliga förutsättningar.

- **Sverige måste vidta riktade åtgärder för att säkerställa att alla barn har tillgång till utbildning på ett likvärdigt sätt. Åtgärderna ska implementeras och följas upp systematiskt.**

27 c)

Utredningen om en mer likvärdig skola lämnade över sitt betänkande i april 2020.¹²⁷ Barnombudsmannen instämde i utredningens bedömning av vikten av att systematiskt och kontinuerligt följa upp skolans likvärdighet och kompensatoriska förmåga. Regeringen hänvisar i sin rapport till att betänkandet bereds inom Regeringskansliet. Eftersom ojämlikheten i utbildningsväsendet behöver åtgärdas omgående vill Barnombudsmannen betona att utredningens förslag bör tas vidare snarast.

27 d)

Barnombudsmannen har ingenting att tillägga.

27 e)

Skolinspektionen genomförde mellan 2015 och 2017 en granskning av förskolornas verksamhet på uppdrag av regeringen. Sammantaget menade Skolinspektionen att kvaliteten i förskolan varierar alltför mycket och att förskolornas kompensatoriska uppdrag har äventyrats.¹²⁸ Det konstaterades också att mindre än 40 procent av personalen var legitimerade förskolelärare samt att rekryteringsvärigheter väntades bestå under lång tid framöver. Regeringen hänvisar i sitt svar till att ett antal åtgärder vidtagits för att lösa problemen, men konstaterar också att inte alla önskade effekter uppnåtts. Mer åtgärder behöver vidtas och noga följas upp utifrån önskad effekt.

- **Sverige måste vidta åtgärder för att säkerställa likvärdig god kvalitet på utbildning i förskolor.**

27 f)

I sitt svar hänvisar regeringen till Skolinspektionens tillsynsansvar. Barnombudsmannen vill påtala att tillsynen inte garanterar likvärdig utbildning av god kvalitet. Skolan brister i sitt kompensatoriska uppdrag och systemet med friskolor har bidragit till en ökad skolsegregation.¹²⁹ Systemet möjliggör också för vinstdrivande aktörer att skära ner på skolans kostnader – inklusive antal lärare och deras löner samt skolans lokaler och övriga kostnader. Skolinspektionen har konstaterat brister i urval och mottagande i friskolor, bland annat att skolorna begär in information som inte är nödvändigt, om exempelvis elevens modersmål, tidigare specialpedagogiska insatser och behov av stöd.¹³⁰

- **Sverige måste vidta åtgärder för att säkerställa alla barns likvärdiga tillgång till god utbildning i skolan.**

27 g)

Barnombudsmannen har ingenting att tillägga. (Se dock Barnombudsmannens svar på fråga 4 c och 6 c.)

28. Vila, fritid, rekreation och kulturella och konstnärliga aktiviteter

28 a)

Barn beskriver ofta betydelsen av tillgång till fritidssysselsättningar i närområdet.¹³¹ Barn saknar dock likvärdig möjlighet att delta i aktiviteter – exempelvis har barn i glesbygd inte samma möjligheter till fritidssysselsättningar, både på grund av utbud och möjligheterna att ta sig till dem.¹³² Också barn i ekonomisk utsatthet har sämre möjligheter till en aktiv fritid.¹³³ Flickors idrotts- och övriga fritidsaktiviteter är också mer begränsade än pojkars. Exempelvis besöks fritidsgårdar oftare av pojkar än flickor.¹³⁴

- **Sverige måste noga följa utvecklingen och vidta åtgärder för att säkerställa alla barns rätt till en meningsfull fritid.**

28 b)

Regeringen skriver i sitt svar att svensk idrott arbetar med att föra in normmedvetna perspektiv i verksamheten på olika nivåer och i utbildningar. Studier visar dock att mer behöver göras för att säkerställa barns och ungas trygghet. En rapport om övergrepp inom idrottsvärlden visade att sexuella övergrepp är ett generellt problem inom idrotten, att policyer behöver tydliggöras för att stärka skyddet mot sexuella övergrepp inom idrotten samt att idrottsrörelsen saknar tydliga och handfasta rutiner.¹³⁵ Bilden bekräftas genom en studie från Riksidrottsförbundet som visar att få eller inga åtgärder för att explicit åtgärda sexuella övergrepp mot barn och ungdomar vidtagits av de tio största specialidrottsförbunden inom barn- och ungdomsidrotten.¹³⁶

- **Sverige måste säkerställa att barn kan utöva idrott i en trygg miljö.**

I. Särskilda skyddsåtgärder (art. 22, 30, 32, 33, 35, 36, 37 (b)–(d) och 38–40)

29. Asylsökande barn, barn på flykt och migrerande barn

29 a)

Regeringen hänvisar i sitt svar till att lagen (2016:752) om tillfälliga begränsningar av möjligheten att få uppehållstillstånd upphörde att gälla den 20 juli 2021. Samma datum trädde dock permanenta lagändringar i kraft istället, som i stort grundar sig på den tillfälliga lagstiftningen från 2016. Barnombudsmannen avstyrkte detta lagförslag i sin helhet och påpekade i remissvar¹³⁷ att utredningen hade misslyckats med att analysera konsekvenserna ur ett barnrättsperspektiv, trots tydliga direktiv därom. Rättssäkerheten för barn i asylprocesser belystes inte på något sätt av utredningen, trots att statliga utredningar¹³⁸, Migrationsverkets egna analyser¹³⁹ och Barnombudsmannens genomgångar¹⁴⁰ visar på stora brister i rättssäkerheten för barn i asylprocesser. Det är särskilt anmärkningsvärt att tidsbrist och resursbrist nämns som hinder för en fullgod prövning av barnets bästa.¹⁴¹ Barnombudsmannen anser inte att nuvarande lagstiftning säkerställer en rättssäker och förutsägbar asylprocess för barn.

- **Sverige måste redogöra för hur asylprocessen ska förbättras utifrån ett barnrättsperspektiv.**

29 b)

2016 fick Barnombudsmannen i uppdrag att undersöka situationen för ensamkommande barn som avvikit, och fann att 1 736 barn försvunnit under tidsintervallet januari 2014 fram till oktober 2017.¹⁴² Endast en bråkdel av dessa barn återfinns eller återvänder. Analysen visade att ensamkommande barns behov inte utreds tillräckligt vid placering och att placering ofta inte möter barnens behov. Ensamkommande barn som avviker eftersöks inte heller på samma sätt som andra barn, många som avvikit vittnar om erfarenheter av sexuella övergrepp och utnyttjande.¹⁴³

- **Sverige måste säkerställa ensamkommande barns skydd mot övergrepp och exploatering, att placeringar möter barnens behov, samt att barn som avviker eftersöks.**

29 c)

Som regeringen konstaterar i sitt svar saknas lagstiftning kring barnspecifik förföljelse, även om Migrationsverkets rättsliga ställningstagande om prövning av barnets bästa inkluderar exempel på barnspecifika asylskäl och barnspecifik förföljelse. Barnombudsmannen anser att möjligheten att införa barnspecifika asylskäl i lagstiftningen bör utredas.

Flera utredningar och rapporter¹⁴⁴ har visat att det finns stora brister i barnets rätt att komma till tals i asylärenden när barn söker asyl tillsammans med föräldrar eller vårdnadshavare – trots att barnens egna asylskäl ska utredas. Detta leder till en osäker och godtycklig rättstillämpning i migrationsärenden som rör barn.

Vad gäller frågan om barn som tvångsomhändertagits på grund av utsatthet för exempelvis våld, övergrepp eller omsorgsbrist är regeringens svar mycket bristfälligt. Idag kan ett asylsökande barn som blivit tvångsomhändertaget för att föräldrarna inte utövat sitt föräldraansvar ändå bli utvisat tillsammans med samma föräldrar – trots att skyddsbehovet gentemot barnets förälder/föräldrar kvarstår. Åtgärder behöver vidtas omgående. (Se även *Barnombudsmannens svar på fråga 14 a.*)

- **Sverige måste säkerställa att noggranna prövningar av barnets bästa görs i processer som rör asyl och migration.**
- **Sverige måste säkerställa barns rätt att komma till tals inom ramen för asylprocesser och att barns egna skäl till asyl utreds.**
- **Sverige måste säkerställa att omhändertagna barns rätt till skydd inte äventyras vid utvisning av deras vårdnadshavare.**

29 d)

Barnombudsmannen har ingenting att tillägga.

29 e)

Handläggningstiderna hos Migrationsverket är ofta mycket långa. Statistik för 2019 visar att den genomsnittliga handläggningstiden för ensamkommande flyktingbarn var 215 dagar, stora variationer finns utifrån ursprungligt

hemland – från 18 till 829 dagar.¹⁴⁵ De långa handläggningstiderna leder bl.a. till sämre hälsa, inklusive psykisk ohälsa och sömnsvårigheter för barnen och svårigheter för dem att tillgodogöra sig utbildning.¹⁴⁶

Asylsökande barn har rätt att gå i skolan på samma villkor som andra barn i Sverige under tiden deras ärende handläggs.¹⁴⁷ De omfattas dock inte av skolplikten, vilket innebär att kommunerna inte har något uppsökande ansvar och att det är barnets vårdnadshavare respektive gode man som avgör om de vill låta barnet nyttja rätten till utbildning. Vid Barnombudsmannens dialog med Skolverket om uppföljningen av barn som slutar att komma till skolan framkom också att skolorna inte följer upp skolfrånvaro bland asylsökande barn på samma systematiska sätt som för barn med skolplikt. Skolplikten gäller inte heller för barn som har fått ett uppehållstillstånd med tillfälligt skydd eller som är papperslösa. Många asylsökande barn och unga som Barnombudsmannen träffat vittnar om att de fått vänta länge på att börja skolan – upp till sex månader.¹⁴⁸ (Se även Barnombudsmannens svar på fråga 24 a.)

- **Sverige måste säkerställa att barns asylansökningar hanteras skyndsamt och rättssäkert samt att barnens rätt till vård och utbildning tillgodoses under ansökningstiden.**

29 f)

Processen för åldersbedömningar ska vara rättssäker och transparent. Åldersbedömningar ska inte enbart grundas på medicinska bedömningar, utan psykosociala åldersbedömningar ska också genomföras. Principen om att hellre fria än fälla måste alltid respekteras. Migrationsverkets egna analyser och granskningar i media visar dock på stora brister i genomförandet av åldersbedömningar.¹⁴⁹

- **Sverige måste säkerställa att åldersbedömningar alltid sker på ett rättssäkert sätt.**

30. Barns rättigheter inom rättsväsendet

30 a)

Av en undersökning 2015¹⁵⁰ framkom att 20 procent av ungdomar i häkte inte hade förstått, eller hade haft svårt att förstå, den information de fått. De flesta hade förstått varför de befann sig i häktet, betydligt färre hade förstått annan information, exempelvis att de kunde överklaga vissa beslut om restriktioner eller syftet bakom de personutredningar som ligger till grund för utformningen av fortsatta insatser. Många uppgav språksvårigheter som orsak till att de inte förstått informationen. (Se också Barnombudsmannens svar på fråga 30 d, om barns rätt till ombud.)

- **Sverige måste säkerställa att barn och unga i häkte har tillgång till information på ett sätt som de kan förstå.**

30 b) och c)

Utvecklingen i Sverige under det senaste decenniet, med ökad ungdomsbrottslighet som kryper allt längre ner i åldrarna, är synnerligen allvarlig. Andelen unga, framförallt pojkar, som deltar i allvarlig brottslighet som innefattar grovt, ibland dödligt, våld ökar. Barn i socioekonomisk utsatthet är extra utsatta, både som offer och förövare. Denna utveckling måste skyndsamt stävjas.

Under rapporteringsperioden har en rad lagstiftningsåtgärder föreslagits och beslutats, som sammantaget innebär en kraftig förskjutning mot repressiva åtgärder såsom strängare straff och större möjligheter för brottsbekämpande myndigheter att vidta integritetskränkande åtgärder. Det finns dock inga konkreta belegg för att hårdare straff och ökade möjligheter att tillgripa olika tvångsmedel har någon effekt. Av en statlig utredning¹⁵¹ framgår att forskningen i sistnämnda fallet snarare visar på motsatsen – att ökade möjligheter att använda tvångsmedel mot barn inte skyddar dem från att utnyttjas i kriminell verksamhet. Kriminalvården menar, utifrån en studie om effekter av straffskärpningar att resultaten är så spretiga att det inte går att avgöra om straffskärpningar är ett effektivt medel för att motverka brottslighet.¹⁵²

Mot bakgrund av avsaknaden av evidens är det anmärkningsvärt att Sverige inom loppet av några år beslutat om ett flertal lagändringar som innebär en hårdare och mer repressiv kriminalpolitik, utan att först utvärdera effekterna av tidigare beslut.

Barnombudsmannen välkomnar att en bortre gräns för hur länge barn under 18 år får vara häktade har införts, men menar att tre månader är en alldeles för lång tid.

Barnombudsmannen är mycket oroad över den snabba förskjutningen mot hårdare tag för att stävja utvecklingen. Eftersom allt yngre barn rekryteras och utnyttjas, inklusive barn med funktionsnedsättning, finns det ett akut behov av att även fokusera på förebyggande åtgärder, inklusive tidiga insatser från skolan, socialtjänsten och hälsovården samt insatser för familjer. (Se också Barnombudsmannens svar på bl.a. fråga 28, 11 och 27.)

- **Sverige måste säkerställa att de åtgärder som vidtas för att motverka barn och ungas deltagande i kriminalitet föregås av gedigna barnkonsekvensanalyser. Det behövs både förebyggande åtgärder och tidiga insatser från relevanta aktörer för att stoppa rekryteringen. I valet av åtgärder måste noggranna avvägningar göras utifrån barnets bästa och proportionalitet.**

30 d)

Regeringen hänvisar i sitt svar till gällande bestämmelser som anger att offentligt biträde ska förordnas om det inte anses uppenbart onödigt. Barnkonventionsutredningen fann att just bestämmelserna kring barns rätt till juridiskt ombud vid misstanke om brott inte fullt ut är förenliga med barnkonventionen i och med att det saknas ett absolut krav på juridiskt ombud.¹⁵³ Barnombudsmannen delar den uppfattningen. Barn som är misstänkta för brott ska alltid ha tillgång till ett ombud.

Sverige måste vidta åtgärder för att säkerställa att barn som misstänks för brott alltid har tillgång till ett ombud under hela processen.

31. Barn som är brottsoffer och som har bevittnat brott.

31 a)

Generellt leder få fall av våld och övergrepp mot barn till åtal, ännu färre leder till fällande dom. Under 2021 anmäldes 24 310 misshandelsbrott mot barn under 18 år, vilket motsvarade 30 procent av alla anmälda misshandelsbrott.¹⁵⁴ Uppklaringsprocenten ligger mellan 5 och 7 procent.

- **Sverige måste vidta åtgärder för att säkerställa att fler fall av våld och övergrepp mot barn leder till åtal och fällande dom.**

Barnahus

Barnahus finns inte tillgängligt i hela landet, det stöd som erbjuds vid barnahuset varierar och det finns skillnader i vilka barn som anses ingå i verksamhetens målgrupp. Regeringen redogör inte för hur man ska säkerställa att alla barn ska få tillgång till det stöd och den kompetens som barnahus erbjuder. (Se även *Barnombudsmannens svar på fråga 19 b.*)

- **Sverige måste säkerställa att alla barn som fallit offer för eller bevittnat brott ska få likvärdig tillgång till det stöd som barnahus erbjuder.**

Domstolarnas kompetens inom barnrätt

Barnrättsperspektivet i rättsprocesser behöver stärkas. Flera utredningar¹⁵⁵ har lyft vikten av att försäkra sig om att domstolarnas jurister, i synnerhet domarna, har nödvändig kompetens och kunskap när det gäller barn och barns rättigheter, inte minst för att barns vittnesmål ska kunna bedömas och värderas rätt. Idag ställs höga krav på att barn som utsatts för brott ska kunna berätta om det på ett sätt som möter generella kriterier för bevisvärdering. Barnrättsutredningen konstaterade att det fanns brister i både förutsättningarna för barn att komma till tals och på vilket sätt barnet hade kommit till tals. Utredningen konstaterade att utbildningsinsatser har genomförts för poliser som arbetar med utredningar som rör barn, men att motsvarande utveckling inte skett inom domarkåren. Domare kan därför ställas inför att värdera ett barns berättelse utan att ha kunskap om barns psykologiska utveckling, minnesfunktioner och förmåga att berätta, och utan att sakkunskap anlitas.¹⁵⁶

Sverige är idag det enda nordiska landet som inte har krav på särskild sakkunskap om barn för domare i första rättsliga instans. Flera aktörer – däribland Barnombudsmannen – har föreslagit att behovet av specialiserade domare, domstolar eller avdelningar för ärenden som rör barn bör utredas.¹⁵⁷

- **Sverige måste säkerställa att domare som dömer i mål som rör barn har rätt kompetens för detta. Sverige måste även förtydliga domstolarnas utredningsansvar samt stärka möjligheten att ta in sakkunskap i ärenden som rör barn. Möjligheten att inrätta specialiserade domstolar, avdelningar eller domare för ärenden som rör barn bör utredas.**

Rätt till juridiskt ombud

Regeringen skriver i sitt svar att det råder en mycket stark presumtion för att barn som utsatts för sexualbrott ska förordnas ett målsägandebiträde. Barnombudsmannen anser att alla barn som utsatts för vålds- eller sexualbrott, utan undantag, ska erbjudas ett juridiskt ombud som kan tillvarata barnets intressen.

Ofta medverkar barn i parallella processer inom rättssystemet, vilka inte alltid samordnas. I vissa fall kan barnet ha olika ombud i de olika processerna, trots att de i grunden kan handla om samma sak. Det kan exempelvis gälla en

process om omhändertagande enligt LVU parallellt med en straffrättslig process gentemot barnets vårdnadshavare på grund av våld. Det är av yttersta vikt att dessa samordnas så långt det är möjligt och att barnet har ett och samma ombud.¹⁵⁸

- **Sverige måste säkerställa att alla barn som utsatts för vålds- eller sexualbrott erbjuds ett juridiskt ombud samt att barn som medverkar i parallella rättsprocesser företräds av samma ombud om det bedöms vara det bästa för barnet.**

31 b)

Regeringen hänvisar till gällande regelverk om skyndsamhet vid ärenden där barn är målsägande. I praktiken får dock många barn vänta längre än lagstadgade 3 månader. Rädda Barnen har kartlagt de faktiska handläggningstiderna för brott mot barn och konstaterade att ett av tre barn fick vänta längre än tre månader.¹⁵⁹ Rapporten visar också på stora skillnader mellan olika åklagarkammare.

- **Sverige måste säkerställa att alla ärenden som rör barn som utsatts för brott utreds skyndsamt.**

31 c)

Regeringen hänvisar i sitt svar till att Polismyndigheten har rekryterat nya utredare med kompetens att utreda sexualbrott, brott i nära relationer och brott mot barn. Motsvarande kompetenslyft för dessa områden behövs för resterande delen av rättsväsendet, inklusive domstolarna (se även svaret på fråga 31 a). Detta gäller inte minst ärenden där barn med funktionsnedsättningar är målsägande. Domstolar tar exempelvis sällan in sakkunniga som kan informera rätten om vad olika funktionsnedsättningar kan innebära för barnet, vilket innebär en risk för att dessa barn diskrimineras och inte får tillgång till den upprättelse eller det skydd de har rätt till.¹⁶⁰

Generellt är antalet åtal för sexualbrott mot barn fortfarande lågt sett till antalet anmälningar. Av anmälda våldtäktsbrott 2020 avsåg 46 procent av våldtäkter mot barn, främst flickor, vilket är en ökning med 21 procent jämfört med 2019.¹⁶¹ Uppklaringsprocenten låg mellan 13 och 30 procent beroende på barnets ålder, med lägst procent för den äldsta gruppen.

- **Sverige måste säkerställa att hela rättskedjan har adekvata kunskaper om sexualbrott mot barn. Barn med funktionsnedsättningar måste ges samma möjlighet till upprättelse och skydd som andra barn.**

J. Fakultativt protokoll gällande människohandel, prostitution samt barnpornografi

32. Sexualbrott

32 a), b) och c)

Sexuellt utnyttjande av barn

Förbudet mot köp av sexuell handling av barn infördes 2005 men rubriceringen ändrades 2020 till "utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling". I samband med detta skärptes även straffskalan. En ny studie från BRÅ visar dock att hela straffskalan sällan används och att det är ovanligt med fängelsestraff för sexköpsbrott mot barn.¹⁶² Studien visar samtidigt att brotten ifråga ofta handlar om allvarliga sexuella utnyttjanden där barnets gränser förskjutits genom gradvis manipulering och normalisering, samt att gärningsmannen utnyttjar det ojämlika maktförhållande som råder mellan barn och vuxna. Dessa faktum, samt omständigheter som exempelvis offrets beroendeställning, alkohol- eller narkotikapåverkan eller psykisk ohälsa borde innebära skarpare straff i likhet med vad som gäller vid övriga sexualbrott. Studien från BRÅ visar att sådana omständigheter är vanliga¹⁶³, men ändå har fängelsestraff inte utdömts i något av de studerade fallen där utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling utgör huvudbrott.¹⁶⁴ Barnombudsmannen anser därför att den straffskärpning som nyligen föreslagits¹⁶⁵ är motiverad.

BRÅ konstaterar vidare att våldtäktslagstiftningen sällan tillämpas när barn har utnyttjats sexuellt mot ersättning, trots att det enligt rapporten i många fall kan ifrågasättas om barnen deltagit frivilligt.¹⁶⁶ Barnombudsmannen vill framhålla att dessa fall i betydligt högre grad borde utredas som våldtäkt.

Flera studier visar också att andelen unga som utnyttjats sexuellt mot ersättning är betydligt fler än antalet anmälda brott.¹⁶⁷ Polisen arbetar dock endast i begränsad utsträckning för att upptäcka sexköpsbrott mot barn och mörkertalet är stort.¹⁶⁸ Mer resurser till det uppsökande arbetet bör prioriteras.

- **Sverige måste säkerställa att sexuell exploatering av barn ses som allvarlig brottslighet och prioriteras av polis och rättsväsende. Straffskalor och brottsrubriceringar måste spegla brottens allvar.**

Skyddet för barn i åldern 15–17 år

I flera avseenden som rör sexualbrott behandlas barn mellan 15 och 17 år som vuxna. Barnombudsmannen har vid flera tillfällen påtalat att 15–17-åringar är barn och omfattas av barnkonventionen, även om de uppnått åldern för sexuell självbestämmanderätt.¹⁶⁹ Barnombudsmannen anser att 6 kap. brottsbalken¹⁷⁰ behöver ses över i sin helhet i syfte att stärka skyddet för barn i denna åldersgrupp, men särskilt vad gäller brottet utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling.¹⁷¹ Idag baseras sexualbrottslagstiftningen delvis på om gärningsmannen varit oaktsam i fråga om barnets ålder snarare än barnets faktiska ålder. Trots att lagstiftningen kring oaktsamhet skärptes 2018 innebär detta fortfarande att oaktsamhetsbedömningen delvis kan baseras på barnets kroppsutveckling. Barnombudsmannen anser att bedömningar av detta slag närmast kan ses som en andra kränkning av ett redan utsatt barn.

- **Sverige måste säkerställa att 15–17-åringar åtnjuter ett starkt skydd mot sexualbrott i enlighet med barnkonventionen. Vidare behöver Sverige säkerställa att varje barn, oavsett kroppsutveckling, åtnjuter likvärdigt skydd.**

Barnpornografi

Barnpornografibrottet är fortfarande placerat i kapitel 16 i brottsbalken (brott mot allmän ordning) och ses därigenom inte som ett sexualbrott i den rättsliga bedömningen.¹⁷² Det innebär att barn som skildras i barnpornografi inte självklart anses som målsägare. Alla barn skyddas inte heller av straffbestämmelsen om barnpornografi, då det måste framgå av barnets pubertetsutveckling eller omständigheterna kring bilden att personen som avbildats är under 18 år.

Barnombudsmannen har vidare i flera remissvar framhållit att preskriptionstiden bör avskaffas för spridning av barnpornografi.¹⁷³ För ett utsatt barn kan spridning av bilder där barnet förekommer innebära en mycket allvarlig kränkning som riskerar att hela tiden upprepas då bilder delas om och om igen.

- **Sverige måste säkerställa upprättelse för barn som exploaterats i barnpornografi och att brottet klassificeras som ett sexualbrott. Lagstiftningen kring barnpornografi måste också skärpas så att alla barn som avbildats i barnpornografiskt material skyddas, oavsett deras pubertetsutveckling eller andra omständigheter.**

Grooming

Barnombudsmannen anser att det är ett mycket allvarligt brott att kontakta barn i syfte att begå övergrepp mot dem. Idag är straffskalan för brottet "kontakt för att träffa barn i sexuellt syfte" böter eller fängelse i två år. Barnombudsmannen anser att straffskalan bör skärpas för att spegla brottets allvar.

33. Barn som involveras i väpnade konflikter

Barnombudsmannen har ingenting att tillägga.

34–48. Statistik

Barnombudsmannen hänvisar till svar på bl.a. fråga 7 och 12 om datainsamling och kunskapshöjning.

Noter

- ¹ Se SOU 2020:63 "Barnkonventionen och svensk rätt" (för engelsk sammanfattning – se bilaga 1).
- ² Se bl.a. Barnombudsmannens Årsrapport 2021 "Alla tar ju inte ansvar".
- ³ Se bl.a. Skolinspektionens Årsrapport 2021, s. 17 ff.
- ⁴ Regeringskansliet, "Barns möjligheter att klaga och utkräva sina rättigheter enligt barnkonventionen", Dir 2022:35.
- ⁵ Proposition 2017/18:186, "Inkorporering av FN:s konvention om barnets rättigheter", s. 75.
- ⁶ Artikel 27 Wienkonventionen och prop. 2017/18:186 s. 59 ff.
- ⁷ Wienkonventionen och prop. 2017/18:186 s. 59 ff.
- ⁸ Se bl.a. Barnombudsmannens årsrapport 2022, "Blir det nå skillnad – eller säger vi det här helt i onödan?"
- ⁹ Se bl.a. Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF) rapport "Jag är inte ensam, det finns andra som jag", 2022, och Barnombudsmannens rapport "Om barns och ungas utsatthet för rasism", 2021.
- ¹⁰ Barnombudsmannen 2021, "Om barns och ungas utsatthet för rasism".
- ¹¹ Skolverkets rapport "Analyser av familjebakgrundens betydelse för skolresultaten och skillnader mellan skolor – En kvantitativ studie av utvecklingen över tid i slutet av grundskolan", 2018.
- ¹² Se bl.a. Vårdanalys, Rapport 2018:10 "Lika läge för alla? Om omotiverade skillnader inom den sociala barn- och ungdomsvården".
- ¹³ Rädda Barnen 2021, "Vuxna – vad gör dom?".
- ¹⁴ Regeringens nationella plan mot hatbrott och rasism "Samlat grepp mot hatbrott och rasism", 2016.
- ¹⁵ Se bl.a. MUCF:s rapport "Jag är inte ensam, det finns andra som jag, 2022," och Barnombudsmannens rapport "Erfarenheter från unga transpersoner samt från barn och unga med intersexvariationer", 2019.
- ¹⁶ Skolverket, "Tillgängliga lärmiljöer? En nationell studie av skolhuvudmännens arbete för grundskoleelever med funktionsnedsättning", 2016.
- ¹⁷ Skolinspektionen, "Kvalitetsgranskning: Skolsituationen för elever med funktionsnedsättning i grundskolan", 2009.
- ¹⁸ Skolinspektionen, "Kvalitetsgranskning: Skolsituationen för elever med funktionsnedsättning i grundskolan", 2009.
- ¹⁹ SOU 2020:63 "Barnkonventionen och svensk rätt", s. 1138.
- ²⁰ Skolinspektionen, "Asylsökande barns rätt till utbildning Nationell sammanställning från flygande inspektion", 2013.
- ²¹ Se bl.a. Barnombudsmannens årsrapport 2020 "Alla tar ju inte ansvar" och Barnombudsmannens årsrapport 2022 "Blir det någon skillnad – eller säger vi det här helt i onödan?".
- ²² Se prop. 2017/18:186.
- ²³ Se bl.a. Barnombudsmannens årsrapport 2019 "Vem bryr sig?" och Barnombudsmannens årsrapport 2022 "Blir det bli nå skillnad – eller säger vi det här helt i onödan?".
- ²⁴ 6 kap. 2 a § föräldrabalken.
- ²⁵ SOU 2020:63, "Artikel 3 – barnets bästa och säkerställande att normer uppfylls", s. 255.
- ²⁶ Jämställdhetsmyndigheten, "Uppgifter om våld är inget undantag", 2021.
- ²⁷ Folkhälsomyndigheten, "Ett kunskapsstöd om suicid bland barn", 2021.
- ²⁸ Se Socialstyrelsen, "Kunskapscentrum för ensamkommande barn – Delredovisning 2018", 2018.
- ²⁹ Folkhälsomyndigheten, "Suicid förekommer oftare i socioekonomiskt utsatta områden", 2018, "Suicidförsök vanligare bland unga hbtq-personer", 2019 och "Flera insatser kan förebygga självmord", 2017.
- ³⁰ Sveriges kommuner och regioner, "Psykiatri i siffror – Barn- och ungdomspsykiatri", 2021.
<https://www.uppdragpsykiatri.se/psykiatri-i-siffror/>
- ³¹ Se Barnombudsmannens årsrapport 2022, "Blir det nå skillnad – eller säger vi det här helt i onödan?".
- ³² SFS 2005:716.
- ³³ CRC/C/SWE/CO/5 s. 19 och 20.
- ³⁴ Riksrevisionen, 2021:25, "Internetrelaterade sexuella övergrepp mot barn – stora utmaningar för polis och åklagare".
- ³⁵ Se exempelvis Barnombudsmannens årsrapport 2019 "Vem bryr sig: när samhället blir förälder".
- ³⁶ För mer information: se svar till fråga nr. 24.
- ³⁷ Statskontoret 2022, "SiS vård av barn och unga enligt LVU – förutsättningar för en trygg och ändamålsenlig vård".
- ³⁸ Statens institutionsstyrelse – SiS är en fristående svensk statlig myndighet som bedriver individuellt anpassad tvångsvård för unga med psykosociala problem och för vuxna med missbruk. SiS är det enda organ som har särskild befogenhet att utföra tvångsåtgärder inom ungdomsvården.
- ³⁹ Justitieombudsmannen.

- ⁴⁰ Inspektionen för vård och omsorg.
- ⁴¹ Statskontoret 2022, "SiS vård av barn och unga enligt LVU – förutsättningar för en trygg och ändamålsenlig vård".
- ⁴² Ibid, s. 41.
- ⁴³ Ibid, s. 21 f.
- ⁴⁴ Se exempelvis Allmänna Barnhuset; 2016, "Våld mot barn 2016: En nationell kartläggning".
- ⁴⁵ Ibid, s. 23.
- ⁴⁶ Ibid s. 18.
- ⁴⁷ Se exempelvis Allmänna Barnhuset, "Kroppslig bestraffning och annan kränkande behandling av barn i Sverige", 2011, och 2016, "Våld mot barn 2016: En nationell kartläggning".
- ⁴⁸ Socialstyrelsen, "Anmälningar om barn som far illa eller misstänks fara illa: Nationell kartläggning 2018", 2019.
- ⁴⁹ Se prop. 2002/03:53 s. 68 f.
- ⁵⁰ Socialstyrelsen, "Anmälningar om barn som far illa eller misstänks fara illa: Nationell kartläggning 2018", 2019 s. 33 ff.
- ⁵¹ Jämställdhetsmyndigheten, "Uppgifter om våld är inget undantag", 2022, s. 71 ff.
- ⁵² Jämställdhetsmyndigheten, "Uppgifter om våld är inget undantag", 2022, s. 71 ff.
- ⁵³ Regeringen, "Nationell strategi för att förebygga och bekämpa våld mot barn", Dir. 2021:29. <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/kommittedirektiv/2021/05/dir-202129/>
- ⁵⁴ Barnafrid, "Slutrapport: Utvärdering av Barnahus", Linköpings universitet, 2019.
- ⁵⁵ Jämför Statens medieråd, "Ungar och medier 2017" och "Ungar och medier 2021".
- ⁵⁶ Statens medieråd, "Unga och medier 2021". p. 22–23.
- ⁵⁷ Se Skolinspektionen, "Skolors arbete mot trakasserier och kränkande behandling på nätet", (2016).
- ⁵⁸ Se bl.a. DS 2021:13 "Nationell plan för trygghet och studiero" och Skolinspektionens årsrapport 2021.
- ⁵⁹ DS 2021:13 s. 75.
- ⁶⁰ Se exempelvis Skolverket, "Attityder till skolan 2018", 2019, samt Skolinspektionen, "Resultat från Skolenkäten 2017–2018", 2019.
- ⁶¹ Se MUCF, "Det blir ju bara värre om jag berättar... Ungas erfarenheter av sexuella trakasserier i utbildningsmiljöer", 2020.
- ⁶² Se Allmänna Barnhuset, "Sex, unga och internet efter #metoo – om ungdomars sexualitet och utsatthet för sexuella övergrepp och sexuell exploatering i Sverige 2020/2021", 2021.
- ⁶³ Se statistiksammanställning av Länsstyrelsen Östergötland, tillgänglig via <https://www.hedersfortryck.se/hedersrelaterat-vald-och-fortryck/arenden-i-sverige/>.
- ⁶⁴ 2018 dömdes en pappa för stämpling till könsstympning av sina döttrar och olaga hot mot sin fru till fängelse i sex månader och 2022 dömdes ett föräldrapar till villkorlig dom för medhjälp till könsstympning av sina två döttrar. som ledde till fällande dom för föräldrarna till en 17-årig pojke. Påföljden blev villkorlig dom och dagsböter.
- ⁶⁵ Socialstyrelsen, "Flickor och kvinnor i Sverige som kan ha varit utsatta för könsstympning: En uppskattning av antalet", 2015.
- ⁶⁶ Socialstyrelsen, "Inventering av vård för kvinnor och flickor som har varit utsatta för könsstympning: Delrapport 1", 2020.
- ⁶⁷ SOU 2017:6 "Se barnet!".
- ⁶⁸ 6 kap 15 och 16 §§ föräldrabalken.
- ⁶⁹ Jämställdhetsmyndigheten, 2021 "Uppgifter om våld är inget undantag", s. 53 ff.
- ⁷⁰ Ibid, s. 72.
- ⁷¹ <https://www.justiceinspectores.gov.uk/hmicfrs/our-work/article/so-called-honour-based-violence/>
- ⁷² Grevio/Inf (2018) 15, s. 171.
- ⁷³ Se 6 kap. 19 § föräldrabalken. Bestämmelsen lyder: "Om det inte är olämpligt, ska den som utför utredningen höra barnet och redovisa barnets åsikter för rätten samt lämna förslag till beslut".
- ⁷⁴ Se CRC/C/GC/12, p. 19 f, SOU 2016:19 "Barnkonventionen blir svensk lag" s. 178 ff samt SOU 2020:63 "Barnkonventionen och svensk rätt" s. 452.
- ⁷⁵ Jämställdhetsmyndigheten, "Uppgifter om våld är inget undantag", 2022, s. 74.
- ⁷⁶ Socialstyrelsen, "Barn med frihetsberövade föräldrar", 2018.
- ⁷⁷ 79 procent av kommunerna saknar specifika insatser och 94 procent saknar uppsökande/förebyggande verksamhet.
- ⁷⁸ Solrosen, Erikshjälpen och Buff, "Man måste få veta – Barns röster om att ha en frihetsberövad förälder", 2021 som finns tillgänglig på https://raddningsmissionen.se/sites/default/files/2021-09/PA_Man%20m%C3%A5ste%20f%C3%A5%20veta_EH_Solrosen_Buff%20%281%29.pdf.

- ⁷⁹ Se ex. SOU 2011:61, "Vanvård i social barnvård", SOU 2011:9, "Barnen som samhället svek", SOU 2015:71, "Barn och ungas rätt vid tvångsvård" och slutrapport från den nationella samordnaren för den sociala barn- och ungdomsvården", 2017, "Barnets och ungdomens reform – Förslag för en hållbar framtid, slutrapport från den nationella samordnaren för den sociala barn- och ungdomsvården", 2017.
- ⁸⁰ Se Barnombudsmannens årsrapport 2019 "Vem bryr sig – när samhället blir förälder".
- ⁸¹ "Barnets och ungdomens reform – Förslag för en hållbar framtid, slutrapport från den nationella samordnaren för den sociala barn- och ungdomsvården", 2017 s. 17 ff.
- ⁸² Socialstyrelsen, "Öppna jämförelser 2021 – Social Barn- och ungdomsvård".
- ⁸³ Barnombudsmannens årsrapport 2016 "Respekt: Barn med funktionsnedsättning om samhällets stöd".
- ⁸⁴ Socialstyrelsen, , 2019, "Uppföljning av barnkonventionens genomslag vid tillämpning av LSS".
- ⁸⁵ Myndigheten för delaktighet (MFD), statistik: <https://www.mfd.se/resultat-och-uppfoljning/kunskapsunderlag/funktionshinderspolitikens-utveckling/foraldrar-till-barn-med-funktionsnedsattning/>
- ⁸⁶ Attention, "Anhörigenkät" https://attention.se/wp-content/uploads/2021/03/attention_rapport_anhorigenk2019.pdf.
- ⁸⁷ Myndigheten för delaktighet (MFD), statistik: <https://www.mfd.se/resultat-och-uppfoljning/kunskapsunderlag/funktionshinderspolitikens-utveckling/foraldrar-till-barn-med-funktionsnedsattning/>
- ⁸⁸ Barnombudsmannens årsrapport, 2016, "Respekt: Barn med funktionsnedsättning om samhällets stöd".
- ⁸⁹ Ibid, s.17.
- ⁹⁰ Myndigheten för delaktighets sammanställning av statistik: <https://www.mfd.se/resultat-och-uppfoljning/kunskapsunderlag/funktionshinderspolitikens-utveckling/foraldrar-till-barn-med-funktionsnedsattning/>
Myndigheten för delaktighet (MFD) 2021, "Barn och unga mitt i en pandemi". Ibid, s. 15-16.
- ⁹¹ [Psykosomatiska besvär, barn — Folkhälsomyndigheten \(folkhalsomyndigheten.se\)](https://www.folkhalsomyndigheten.se/psykosomatiska-besvar-barn)
- ⁹² Barnombudsmannens årsrapport 2019 "Vem bryr sig – när samhället blir förälder".
- ⁹³ Socialstyrelsen, "Vård av barn och unga i HVB utifrån deras samlade behov", 2019, s. 14.
- ⁹⁴ Ibid, s. 15-16.
- ⁹⁵ Socialstyrelsen, "Vård och omsorg om placerade barn. Öppna jämförelser och utvärdering. Rekommendationer till kommuner och landsting om hälsa och utsatthet", 2013.
- ⁹⁶ Statens beredning för medicinsk och social utvärdering, "Organisatoriska modeller för att barn och unga i familjehem och på institution ska få hälso- och sjukvård och tandvård", 2018.
- ⁹⁷ Se exempelvis Röda Korset, "Nedslag i verkligheten – tillgång till vård för papperslösa", 2018. [Nedslag i verkligheten – tillgång till vård för papperslösa](#).
- ⁹⁸ Se regeringens handlingsplan för implementeringen av den europeiska barngarantin <https://www.regeringen.se/495811/contentassets/3599f3be7b9b427aa39bb60c97399f8d/nationell-handlingsplan-for-att-implementera-den-europeiska-barngarantin.pdf>
- ⁹⁹ Se exempelvis Barnombudsmannen, "Nyanlända barns hälsa: Delrapport i Barnombudsmannens årstema 2017 – Barn på flykt", 2017.
- ¹⁰⁰ Folkhälsomyndigheten, 2018, "Varför har den psykiska ohälsan ökat i Sverige?".
- ¹⁰¹ Sveriges Kommuner och Regioner, statistik: <https://skr.se/vantetiderivarden/vantetidsstatistik/vantetidsstatistikspecialiseradvard/barnochungdomspsykiatribup.54393.html>
- ¹⁰² Skolinspektionen, 2015, "Elevens behov och skolans insatser".
- ¹⁰³ Se Folkhälsomyndighetens statistik [här](#).
- ¹⁰⁴ Folkhälsomyndigheten, 2020, "Psykisk hälsa och suicidprevention".
- ¹⁰⁵ Karolinska institutet, 2017, "Kartläggning av självskaadebeteende, suicidförsök, suicid och annan dödlighet bland ensamkommande barn och unga", s. 13 f.
- ¹⁰⁶ Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor, 2022, "Jag är inte ensam, det finns andra som jag". Barnombudsmannens årsrapport "Blir det nån skillnad – eller säger vi det här helt i onödan?", 2022.
- ¹⁰⁷ Se bl a SCB: [44 000 barn lever i familjer med varaktigt låga inkomster \(scb.se\)](#) och [Över hälften av alla utrikes födda barn har låg ekonomisk standard \(scb.se\)](#) samt Rädde Barnens "Barnfattigdom i Sverige – Årsrapport 2021".
Kronofogden, "Antalet barn som berörs av vräkning fortsätter att öka", 2022 <https://kronofogden.se/om-kronofogden/nyheter-och-press/pressmeddelanden/2022-02-23-antalet-barn-som-berors-av-vrakning-fortsatter-att-oka>
- ¹⁰⁸ Rädde Barnen, "Barnfattigdom i Sverige – Årsrapport 2021", 2021.
- ¹⁰⁹ Kronofogden, Statistik om vräkningar: <https://kronofogden.se/om-kronofogden/statistik/statistik-om-vrakningar>
- ¹¹⁰ Barnombudsmannens årsrapport, 2022, "Blir det någon skillnad eller säger vi det här i onödan?".
- ¹¹¹ Kronofogden, "Antalet barn som berörs av vräkning fortsätter att öka", pressmeddelande 23 Februari 2022: <https://kronofogden.se/om-kronofogden/nyheter-och-press/pressmeddelanden/2022-02-23-antalet-barn-som-berors-av-vrakning-fortsatter-att-oka>
- ¹¹² Kronofogden, Statistik om vräkningar: <https://kronofogden.se/om-kronofogden/statistik/statistik-om-vrakningar>

- ¹¹³ Barnombudsmannens årsrapport "Blir det nå skillnad – eller säger vi det här helt i onödan?", 2022.
- ¹¹⁴ Socialstyrelsen, "Hemlöshet 2017 – omfattning och karaktär", 2017, s. 7.
- ¹¹⁵ Ibid, s. 62 och 68.
- ¹¹⁶ Ibid, s. 62.
- ¹¹⁷ Ibid, s. 8.
- ¹¹⁸ Socialstyrelsen, "Kartläggning av skyddade boenden i Sverige", 2020, s. 7.
- ¹¹⁹ Se bl.a. Sveriges stadsmissioner och Bris, "Min tur att berätta", 2020.
<https://www.bris.se/om-bris/press-och-opinion/pressmeddelanden/ny-rapport-fran-bris-och-sveriges-stadsmissioner-om-barn-som-upplevt-vald-och-som-vistats-i-skyddat-boende/>
- ¹²⁰ Socialdepartementet, 2022, "Nationell handlingsplan för att implementera den europeiska barngarantin".
- ¹²¹ Skolverket (2018). Analyser av familjebakgrundens betydelse för skolresultaten och skillnader mellan skolor. Rapport 467. <https://www.skolverket.se/download/18.6bfaca41169863e6a65d200/1553967875648/pdf3927.pdf>
- ¹²² Ibid, s. 6.
- ¹²³ SOU 2016:95, "Saknad! Uppmärksamma elevernas frånvaro och agera", s. 157 ff.
- ¹²⁴ Se bl.a. Barnombudsmannens årsrapport 2016, "Respekt: Barn med funktionsnedsättning om samhällets stöd".
- ¹²⁵ Socialstyrelsen, "Placerade barns skolgång och hälsa – ett gemensamt ansvar", 2013 <https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/vagledning/2013-1-2.pdf>
- ¹²⁶ Se bl.a. Skolinspektionen, "Skola inom statlig tvångsvård: Kvalitet och kontinuitet i utbildningen vid Statens institutionsstyrelses särskilda ungdomshem", 2021.
- ¹²⁷ SOU 2020:28, "Utredningen om en mer likvärdig skola – minskad skolsegregation och förbättrad resurstilldelning".
- ¹²⁸ Skolinspektionen, "Slutrapport: Förskolans kvalitet och måluppfyllelse – ett treårigt regeringsuppdrag att granska förskolan", 2018. <https://www.skolinspektionen.se/globalassets/02-beslut-rapporter-stat/granskingsrapporter/regeringsrapporter/redovisning-av-regeringsuppdrag/2018/forskolans-kvalitet-och-maluppfyllelse-slutrapport-feb-2018.pdf>
- ¹²⁹ Skolverkets analyser av åren 1998-2016 visar att skolor har blivit allt mer uppdelade utifrån elevernas familjebakgrund. Enligt Skolverkets analys är det fristående skola och bostadssegregationen de främsta orsakerna till den ökande skolsegregationen. Se Skolverket, "Kartläggning av huvudmäns arbete med att motverka skolsegregation", 2018.
- ¹³⁰ Skolinspektionen, "Fristående skolors mottagande och urval av elever till förskoleklass och grundskola", 2022. [https://www.skolinspektionen.se/globalassets/02-beslut-rapporter-stat/granskingsrapporter/ovriga-publikationer/2022/fristaende-skolors-mottagande-och-urval-av-elever-till-forskoleklass-och-grundskola.pdf](https://www.skolinspektionen.se/globalassets/02-beslut-rapporter-stat/granskingsrapporter/ovriga-publikationer/2022/fristaende-skolors-mottagande-och-urval-av-elever-till-forskoleklass-och-grundskola/fristaende-skolors-mottagande-och-urval-av-elever-till-forskoleklass-och-grundskola.pdf)
- ¹³¹ Barnombudsmannens årsrapport 2018, "Utanförskap, våld och kärlek till orten" s. 56 f.
- ¹³² Ungdomsstyrelsen, "Fokus 06 – En analys av ungas kultur och fritid", 2011, s. 3.
- ¹³³ SCB, "Barns fritid", 2009, s. 37.
- ¹³⁴ Lindström, Lisbeth, "Citizenship, Leisure and Gender Equality – International Education Studies No. 5", 2012.
- ¹³⁵ Bris, "Sexuella övergrepp inom idrotten – om barnets rätt till en trygg idrott", 2017. https://www.bris.se/globalassets/pdf/rapporter/bris-rapport-sexuella-overgrepp_2017_2.pdf
- ¹³⁶ Save the Children, 2021, "Från policy till praktik – mot sexuella övergrepp inom idrotten".
- ¹³⁷ Barnombudsmannen, remissvar: <https://www.barnombudsmannen.se/stallningstaganden/remissvar-och-skrivelser/betankandet-en-langsiktigt-hallbar-migrationspolitik-samt-kompletterande-promemoria-till-betankandet/>
- ¹³⁸ Se SOU 2016:19 "Barnkonventionen blir svensk lag" samt SOU 2020:63 "Barnkonventionen och svensk rätt".
- ¹³⁹ Se exempelvis Migrationsverket, "Nationell kvalitetsuppföljning med regionalt fokus", 2016, s. 26 f.
- ¹⁴⁰ Barnombudsmannens årsrapport 2017, "Vi lämnade allting och kom hit".
- ¹⁴¹ SOU 2020:63 "Barnkonventionen och svensk rätt", s. 1665.
- ¹⁴² Barnombudsmannen, "Ensamkommande barn som försvinner", 2017.
- ¹⁴³ Ibid, s. 24–25.
- ¹⁴⁴ Se bl.a. SOU 2016:19 "Barnkonventionen blir svensk lag" s. 158, Barnombudsmannens årsrapport 2017, s. 24 och Migrationsverket "Nationell kvalitetsuppföljning med regionalt fokus", 2016, s. 26.
- ¹⁴⁵ Se <https://www.barnombudsmannen.se/stallningstaganden/remissvar-och-skrivelser/betankandet-en-langsiktigt-hallbar-migrationspolitik-samt-kompletterande-promemoria-till-betankandet/> och Justitieombudsmannen, <https://www.jo.se/sv/Om-JO/Press1/Presskatalog/Langa-handlaggningstider-hos-Migrationsverket/>
- ¹⁴⁶ Barnombudsmannens årsrapport 2017 "Vi lämnade allting och kom hit".

- ¹⁴⁷ Se skollagen 7 kap. 2 § och 29 kap. 2 § andra stycket.
- ¹⁴⁸ Barnombudsmannens årsrapport 2017, "Vi lämnade allting och kom hit" s. 68.
- ¹⁴⁹ Se Migrationsverket, "Tematisk kvalitetsuppföljning av initial åldersregistrering", 2016, s. 37, samt exempelvis <https://www.svt.se/nyheter/inrikes/svt-granskar-medicinska-aldersbestamningar-avgorandefor-migrationsverket> och <https://www.svd.se/om/svd-granskar-aldersbedomningarna>
- ¹⁵⁰ Brottsförebyggande rådet, "Unga i häkte – De intagnas uppfattning av de insatser som vidtagits för att förbättra situationen för unga i häkte", 2015.
- ¹⁵¹ Se SOU 2022:1 "Förbättrade åtgärder när barn misstänks för brott".
- ¹⁵² Se Kriminalvården, "Kort om straffskärpningar", 2021.
- ¹⁵³ SOU 2020:63 "Barnkonventionen och svensk rätt", s. 1485 och 1629.
- ¹⁵⁴ Brottsförebyggande rådet, statistik: <https://bra.se/statistik/statistik-utifran-brottstyper/barnmisshandel.html>
- ¹⁵⁵ Se bl.a. SOU 2015:17 "Barns och ungas rätt vid tvångsvård" samt SOU 2016:19 "Barnkonventionen blir svensk lag".
- ¹⁵⁶ SOU 2016:19 "Barnkonventionen blir svensk lag", s. 259.
- ¹⁵⁷ Se Barnombudsmannens årsrapport 2020 "Dom tror dom vet bättre".
- ¹⁵⁸ Se SOU 2015:71 "Barns och ungas rätt vid tvångsvård", s. 465.
- ¹⁵⁹ Rädda Barnen, "Brott mot barn 2016 och 2017", 2018. https://www.raddabarnen.se/globalassets/dokument/rad--kunskap/arbetar-for-barn/rb_rapport_brottmotbarn_2018.pdf
- ¹⁶⁰ Stiftelsen Allmänna Barnhuset, "Om barn med funktionsnedsättning i Sverige och deras utsatthet för våld och kränkningar", 2016, s. 42.
- ¹⁶¹ Brottsförebyggande rådets statistik: <https://bra.se/statistik/statistik-utifran-brottstyper/valdtakt-och-sexualbrott.html>
- ¹⁶² Brottsförebyggande rådet, "Utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling: En uppföljning av lagens tillämpning", 2022. https://bra.se/download/18.146acb6517fd55784012736/1651044995118/2022_4_Utnyttjande_av_barn_genom_k%C3%B6p_av_sexuell_handling.pdf
- ¹⁶³ Ibid. s. 75–77.
- ¹⁶⁴ Ibid, s. 88. Det gäller brott som begåtts både före och efter straffreformen 2020.
- ¹⁶⁵ Prop. 2021/22:231 "Skärpt syn på våldtäkt och andra sexuella kränkningar".
- ¹⁶⁶ BRÅ, "Utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling: En uppföljning av lagens tillämpning", 2022 https://bra.se/download/18.146acb6517fd55784012736/1651044995118/2022_4_Utnyttjande_av_barn_genom_k%C3%B6p_av_sexuell_handling.pdf s. 11.
- ¹⁶⁷ Jfr Allmänna Barnhuset, "Unga, sex och internet efter #metoo", 2021, s. 15 ff och BRÅ "Utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling: En uppföljning av lagens tillämpning", 2022, s. 25.
- ¹⁶⁸ Se BRÅ, "Utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling: En uppföljning av lagens tillämpning", 2022.
- ¹⁶⁹ Se bl.a. Barnombudsmannens remissvar <https://www.regeringen.se/4a74cb/contentassets/c492e7528a4d4f22a67a576df10bac35/barnombudsmannen.pdf>.
- ¹⁷⁰ SFS 1962:700.
- ¹⁷¹ Se bl.a. Barnombudsmannens remissvar <https://www.barnombudsmannen.se/stallningstaganden/remissvar-och-skrivelser/ett-starkt-strafrattsligt-skydd-mot-kop-av-sexuell-tjanst-och-utnyttjande-av-barn-genom-kop-av-sexuell-handling-m.m/> samt Barnombudsmannens skrivelse "Skärpt lagstiftning krävs för att skydda barn från sexuell exploatering", 2013.
- ¹⁷² Det har lagts ett förslag om att föra över barnpornografibrottet till kapitel 6 i brottsbalken (se Ds 2018:23 Vissa frågor om barnpornografibrottet och om avskaffad preskription för allvarliga brott mot barn), men såvitt Barnombudsmannen kan se har regeringen ännu inte gått vidare med detta förslag.
- ¹⁷³ Se exempelvis Barnombudsmannens remissvar "En översyn av den straffrättsliga regleringen om preskription". <https://www.barnombudsmannen.se/stallningstaganden/remissvar-och-skrivelser/en-oversyn-av-den-strafrattsliga-regleringen-om-preskription/>